

A kutatási beszámolót írta:
Domokos Tamás és Kulcsár László

A kutatásra Miskolc Városi Pedagógiai Intézet megbízásából került sor. A program megvalósítója az ECHO Oktató Kutató Műhely volt. Projekt azonosító: ECHO 34/1999.

Jelen kutatási beszámoló további felhasználásához lépjen kapcsolatba az Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet Közhasznú Társasággal!

A kutatási beszámoló kéziratnak minősül, hivatkozni ennek figyelembevételével a feltüntetett szerzők, annak hiányában a beszámolót jegyző szervezet engedélyével lehet.

A kutatáshoz kapcsolódó adatbázis és módszertani anyagok az Intézetnél történt regisztráció után szintén elérhetők.

Javaslatait, észrevételeit, szakmai megjegyzéseit is szívesen várjuk a következő címen:

Echo Survey Szociológiai Kutatóintézet
8000 Székesfehérvár, Forgó u. 15.
Tel: +36 (22) 502-276, Fax: +36 (22) 379-622
www.echosurvey.hu info@echosurvey.hu

TARTALOMJEGYZÉK

1. Prológus	3. o.
1.1 A kutatási módszer	3. o.
1.3 Adatfeldolgozás	4. o.
2. Általános demográfiai helyzetkép	5. o.
3. Egészségmegőrzés	15.o.
4. Egzisztencia, munkába állás	27.o.
5. A fiatalok értékrendje	36.o.
6. A diákok pszichés állapota	49.o.
7. Vélemények a városról	53.o.
8. Diákjogok	60.o.
9. Környezettudat	64.o.
10. Nevelési kérdések	68.o.

1. PROLÓGUS

A kutatás célja az volt, hogy általános képet kapjunk három Borsod-Abaúj-Zemplén megyei település (Miskolc Szerencs, Edelény) 9. évfolyamos tanulóinak neveltségi szintjéről, értékrendjéről, egészségkárosítási tevékenységéről, identitásáról, valamint a településükhöz való viszonyukról. A vizsgálatra a Miskolc Városi Pedagógiai Intézet megbízásából került sor.

1.1 A kutatási módszer

A vizsgálat empirikus adatfelvételére iskolai önkitöltős kérdőívek segítségével, survey módszerrel került sor. A kérdések az alábbi blokkok köré csoportosultak: lokálpatriotizmus, munkához való viszony, neveltségi problémák, diákjogok, ifjúsági érdekérvényesítés, mentálhigiéné, értékrend, környezetvédelem, környezeti kultúra, demográfiai változók.

Az adatfelvételre 1999. májusában került sor, a diákok a kérdőíveket tanórákon töltötték ki. A tanulóknak minden körülmények között biztosítani kellett a válaszadás önkéntességét és anonimitását, ezt a kutatási program helyi koordinátorai (a Pedagógiai Intézet munkatársai) személyes jelenlétükkel garantálták.

A mintába kerülő osztályközösségeket az iskolák által közölt alapadatok alapján határoztuk meg, figyelembe véve a képzési típust, az egyes osztályközösségek specializációját valamint a nemek szerinti összetételét. A vizsgálat a három városban összesen 20 közép fokú oktatási intézményre terjedt ki az alábbi megoszlás szerint:

település	vizsgálatba bevont középiskolák száma	alapsokaság (fő)	minta nagysága (fő)	kérdezettek aránya (%)
Miskolc	18	3361	570	17
Szerencs	1	164	83	51
Edelény	1	71	48	67
<i>összesen</i>	<i>20</i>	<i>3596</i>	<i>701</i>	<i>19</i>

Az általunk megkérdezett diákok az alapsokaság (az összes miskolci, szerencsi és edelényi 9. évfolyamos középiskolás tanuló) 19 százalékát teszik ki, a 3596 tanulóból 701 fő válaszolt kérdéseinkre. A vissza nem érkezett kérdőívek miatt keletkezett kismértékű torzulást a nem és az iskolatípus szempontja szerinti matematikai-statisztikai súlyozással

korrigáltuk. A súlyozás után a minta pontosan reprezentálja az alapsokaságot.

A mintavételi hiba nagysága +/- 4-6 százalék az adott kérdésre válaszolók számától függően. Ez azt jelenti, hogy az általunk mért eredmények legfeljebb ennyivel térnek el attól az eredménytől, amit akkor kapnánk, ha minden 9. évfolyamos középiskolás tanulót megkérdeznénk a három vizsgált településen.

1.2 Adatfeldolgozás

A kérdőívből kinyerhető empirikus adatokat kódolás után számítógépen rögzítettük és ellenőriztük. Az adatelemzést SPSS programmal végeztük.

Egyes kérdéseknél azt kértük a válaszolóktól, hogy értékeljenek állításokat, minősítsenek társadalmi cselekedeteket négy, öt illetve hétfokú skálán. Ezen kérdések esetében a kapott értékeket egy százfokú skálára számoltuk át, ahol a százás értéket az jelentette volna, ha az adott kérdésre minden válaszoló egyöntetűen a maximális, a nullát pedig az, ha a minimális pontszámot adja. A határ az ilyen százfokú skálákon az ötven pont. Az ez alatti érték általában negatív véleményt (bizalmatlanságot, elégedetlenséget, ellenszenvet stb.), míg az e feletti érték pozitív véleményt (elégedettséget, bizalmat, rokonszenvet stb.) jelez. A százfokú skálákon történő összehasonlításról tudni kell, hogy csak az öt pont feletti eltérések szignifikánsak statisztikailag.

Más kérdéseknél - ahol pozitív vagy negatív tendenciát kellett prognosztizálni - a százalékos értékeket egy ún. mérleg-indexre vetítettük. Ez esetben a kapott szám egy -100 és +100 közötti érték, ahol az egyöntetű pozitív tendenciát a pozitív, míg az egyöntetű negatív tendenciát a negatív véglet mutatja. A mérleg-indexen a nulla körüli értékek fejezik ki a változatlan helyzetet.

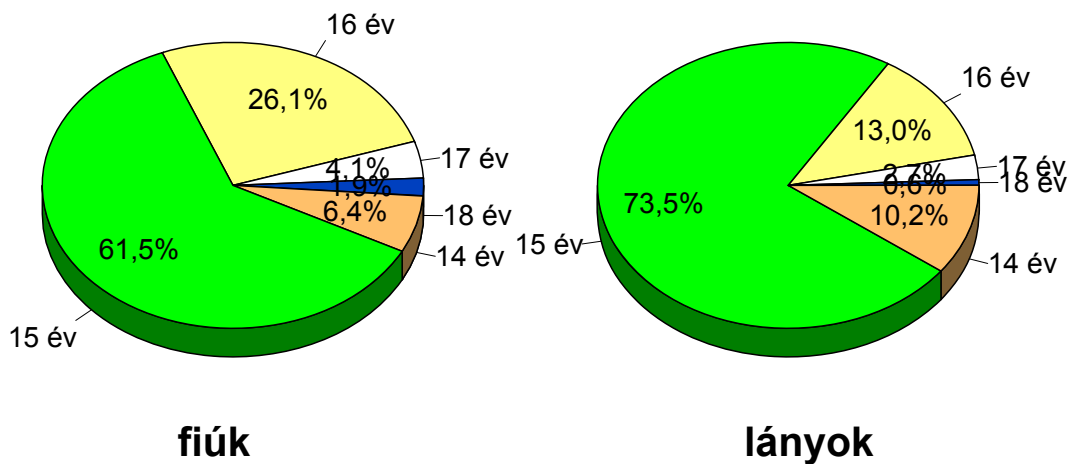
A feldolgozás során a primer adatfeldolgozáson, az alapmegoszlások közlésén túl, az összefüggések és a rejtett tartalmak, tendenciák vázolására két és háromdimenziós elemzéseket készítettünk, korreláció és szórás vizsgálatokat, valamint faktoranalízist, klaszterelemzést és többdimenziós skálázást is végeztünk. A nyitott kérdésekre adott válaszoknál általában nem a százalékos megoszlást, hanem az említések számát közöljük.

2. ÁLTALÁNOS DEMOGRÁFIAI HELYZETKÉP

Mielőtt belekezdenénk a felmérés részletes tartalmi ismertetésébe szükséges, hogy a vizsgált népesség demográfiai helyzetét, összetételét ismertessük, mert vannak olyan tendenciák, jelenségek, amelyek csak ennek fényében érthetőek.

Minden társadalomtudományi vizsgálódás alapvető demográfiai változója közé tartozik az életkor. A vizsgált korosztályban tanulók túlnyomó többsége fiatalkorú, mindössze 1 százalékuk felnőtt jogilag. Ez természetes is, hiszen a vizsgálat a középiskola első évfolyamára fókuszált. Mivel az adatfelvétel időpontja tavasszal volt, a válaszolók többsége már betöltötte 15. életévét, a 14 évesek aránya mindössze 8 százalék. A 15 évesek a minta 67, a 16 évesek 20, a 17 évesek pedig 4 százalékát alkotják.

A vizsgált tanulók korösszetétele

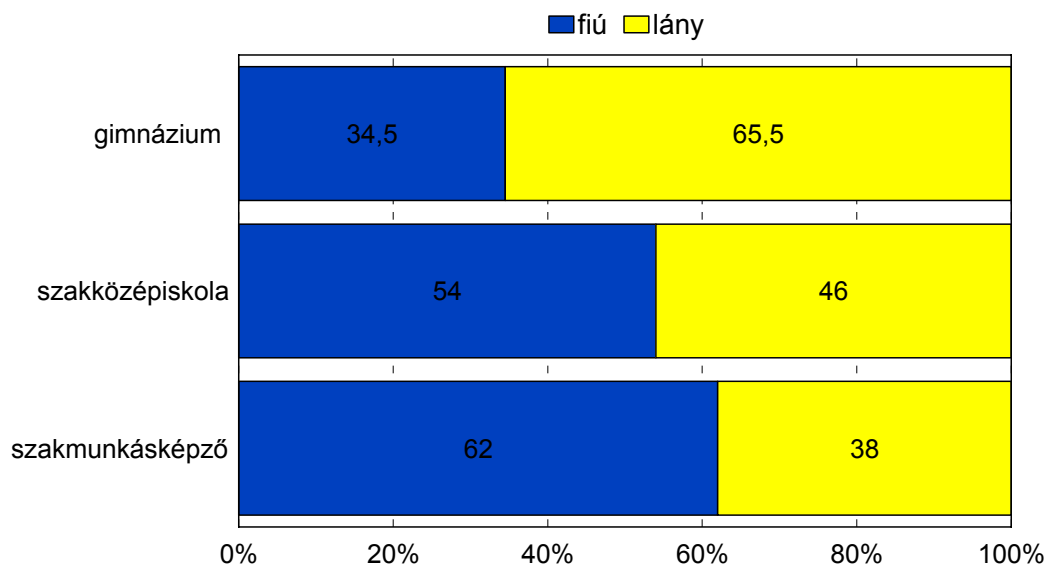

Az utóbbi évtizedben bekövetkezett gazdasági, társadalmi változások hatására a középfokú képzési struktúra jelentősen átrendeződött, az lakossági igényekre reagálva növekedett az érettségit adó intézményben tanuló diákok aránya. A kutatás során vizsgált tanulók közel fele, 46 százaléka szakközépiskolába jár, 37 százaléka szakiskolai vagy szakmunkásképzésben vesz részt. A gimnazisták aránya 17 százalék.

A válaszolók nem szerinti összetétele megfelel a korcsoportra jellemző általános

demográfiai helyzetnek, minimális fiú többlettel találkozhatunk. Ha azonban a tanulók nemek szerinti összetételét az egyes iskolatípusok dimenziójában vizsgáljuk - ahogy az várható volt - jelentős eltérés tapasztalható. A legfiúsabb iskolákban - a szakmunkásképzőkben - a tanulók 62 százaléka fiú, míg a szakközépiskolákban és a gimnáziumokban lány dominancia érvényesül. Mindez a gyakorlatban azt eredményezi, hogy míg a lányok 70 százaléka jár érettségit adó intézménybe, addig a fiúknak csak 57 százaléka.

A válaszolók nemi megoszlása iskolatípusonként

Fontos mutató, hogy az egyes iskolatípusokban mennyi a túlkorosok aránya, milyen az adott képzési struktúra korösszetétele. Mivel ebben a korosztályban különösen fontos szerepet játszik az életkor - hiszen szűk, mindössze öt évet fog át kategóriánk - az évvesztéseket is túlkorosoknak minősítettük.

Az alábbi táblázatból látható, hogy a legnagyobb arányban a szakmunkásképzők osztályaiban fordulnak elő évvesztések, bukottak és más okból túlkorosnak minősíthetők. Ezekbe az iskolákba közel minden második tanuló "késve" érkezett. Mivel a szakmunkás tanulók a három város közül Miskolcon vannak legnagyobb arányban, érthető, hogy a túlkorosok aránya is a megyeszékhelyen a legmagasabb, 29 százalék. (Szerencsen 4, Edelényben 10 százalék.) A legjobb a helyzet a gimnáziumokban, náluk ez az arány csak 7 százalék.

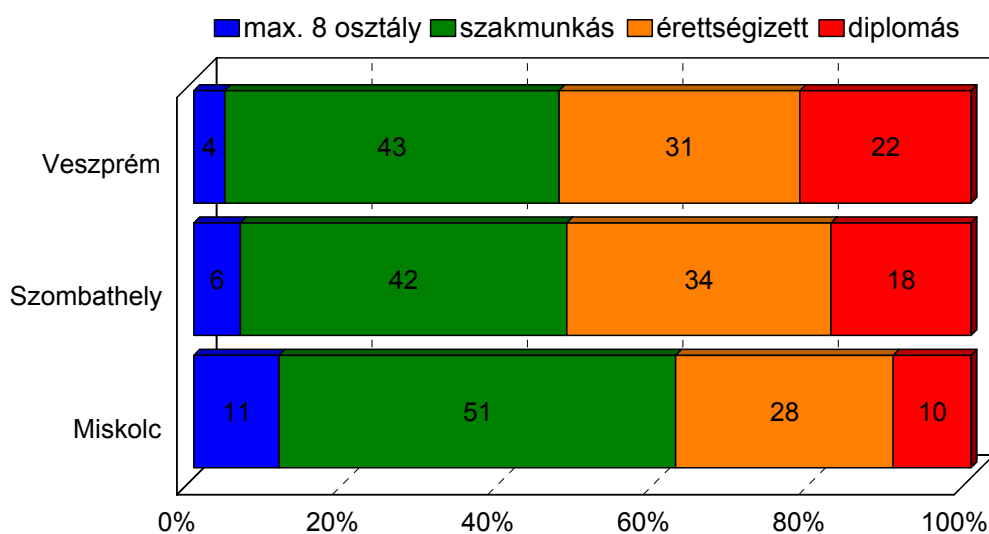
Az egyes iskolákban tanuló 9. évfolyamosok életkor szerinti megoszlása

Betöltött életkor	14.év	15.év	16.év	17.év	18.év	Túlkorosok százalékos aránya
Iskolatípus						
gimnázium	10	83	7			7
szakközépiskola	8	75	15	1	1	17
szakmunkásképzés	6	51	33	8	3	44

Eddigi tapasztalataink alapján a legfontosabb magyarázó változók egyike a szülők iskolai végzettsége, azon belül is az apa iskolázottsága. A teljes mintában a diákok 10 százalékának édesapja csak általános iskolát végzett, 49 százalékuk kitanult valamilyen szakmát, további 31 százalék édesapja le is érettségizett. A diplomás szülők aránya 10 százalék. A nagyvárosi társadalom heterogenitására jellemzően a szülők képzettségi szintje is differenciáltabb, a miskolci mintában magasabb a magasan kvalifikált szülő aránya mint a két kisvárosban, de magasabb a képzetleneké is.

Településfejlesztési szakemberek gyakran hangsúlyozzák, hogy milyen különbségek vannak Kelet- és Nyugat-Magyarország között. E különbségek az iskolások szüleinek képzettségi szintjében is tetten érhető. Összevetve három vizsgálat adatait, megállapítható, hogy a veszprémi tanulók szülei valamivel képzetebbek mint a szombathelyi diákoké, s legkevésbé iskolázott családban a miskolci középiskolások élnek. Ennek elsődleges oka, hogy nagyon sokáig ipari fellegvárként nagytömegű képzetlen, vagy alacsonyán kvalifikált munkaerőt, elsősorban szakmunkásokat igényelt.

A szülők iskolai végzettségének megoszlása

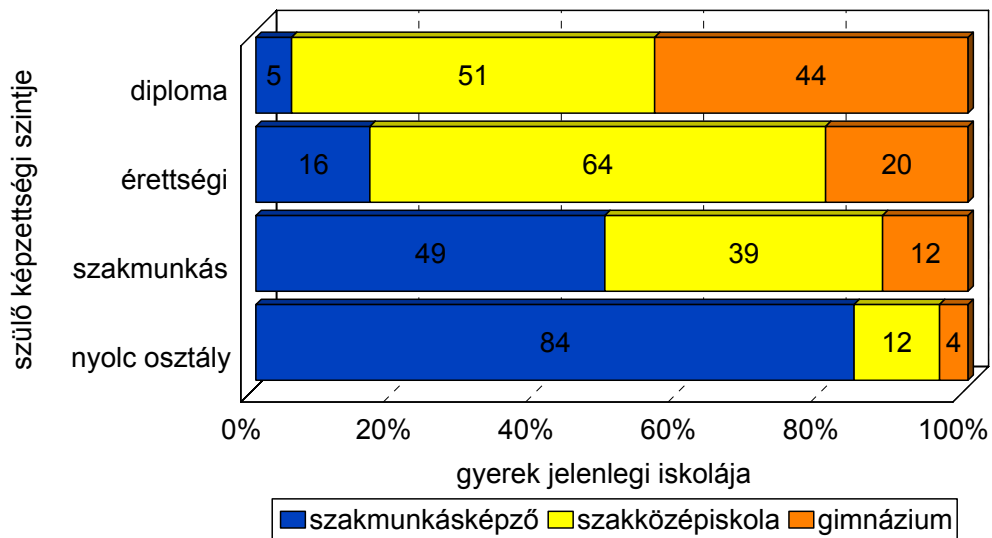

A szülő iskolai végzettsége - közvetve - jelentősen meghatározza, hogy a nyolcadikos tanuló milyen iskolatípusban tanul tovább. A két változó közötti korrelációs együttható értéke 0.45. Az összefüggés pozitív előjelű, a képzettebb szülők gyerekei a magasabb képzetséget adó iskola felé orientálódnak. A maximum szakmunkásképzőt végzett szülők gyermekei adják a mostani szakmunkásképző iskolák tanulóinak 64 százalékát, míg a diplomás szülők 44 százaléka gimnáziumba járattja gyermekét. Jellemző, hogy a teljesen képzetlen szülők gyerekei között jóval átlag alatti az érettségit adó iskolába járó fiatalok aránya (16 százalék!), s ez a kulturális tőke hátrányának újratermeléséről ad hírt.

Mindezek alapján kísérletet tehetünk arra, hogy meghatározzuk a generációk közötti mobilitás irányát. A 9. évfolyamos tanulók iskolázottsága nyilván még nem teljesen lezárt, de a tudás mobilitás értelmezéséhez felhasználható a hazai iskolarendszernek az a sajátossága, hogy a középiskolai végzettség erősen befolyásolja a későbbi tanulmányokat, illetve ezen keresztül az elért társadalmi státuszt. Immobilnak tekinthetjük azokat, akiknél a gyerek és a szülői helyzet megegyezik, felfelé mobilnak ha a gyerek helyzete jobb, s lefelé mobilnak, ha a gyerek helyzete várhatóan rosszabb, mint a szülőké. Az ily módon értelmezett mobilitási csoportok megoszlása a következő: 48 százalék immobil, 11 százalék lefelé mobil, 41 százalék felfelé mobil. Ez azt jelenti, hogy a vizsgált fiatalok fele ugyanolyan, 11 százaléka alacsonyabb képzettségi szinten van, mint a szüleik, s 41 százalékuk magasabb kvalifikáltság

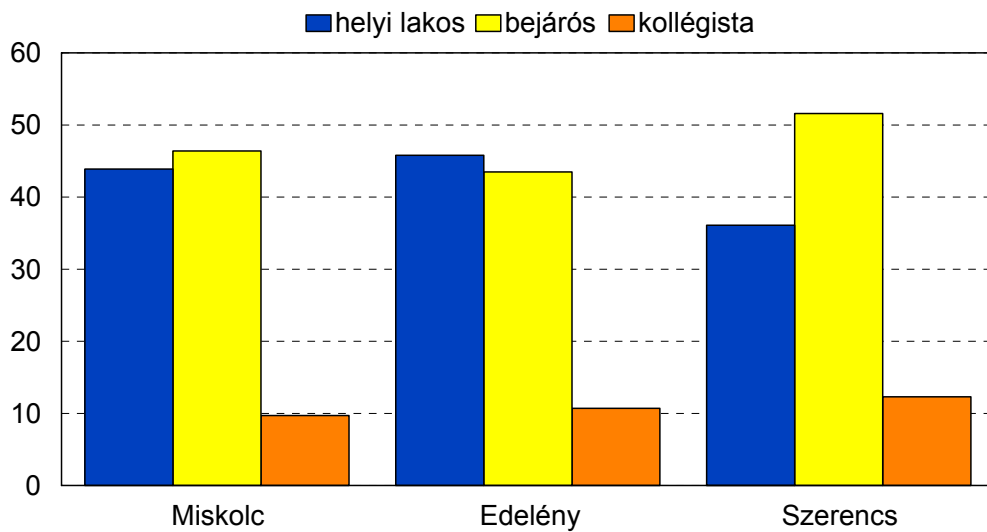
felé van úton - egyenlőre. Nincs tehát lezárva a mobilizációs csatorna, nem determinisztikus a családi háttér, de nagyon erős a hatása.

A szülő iskolai végzettségének hatása a gyermek képzettségére

A kutatási eredményekből az is kiderül, hogy a helyi lakosú diákok szüleinek magasabb az átlagos képzettségi szintje, a diplomások aránya 15, az érettségizetteké további 36 százalék. Ezzel szemben a kollégiumban lakó vagy a naponta ingázó tanulók között csak 7-7 százalék a diplomás, s 19-29 az érettségizett szülők aránya. Ez egyértelműen mutatja, hogy a környező kistelepülések kulturális tőkében szegényebbek mint a városok. A Miskolcon és Edelényben tanulók fele (54-56 százaléka) nem helybeli, 44-46 százalékuk bejárós, 10-11 százalékuk kollégiumban lakik. Különösen nagy a nem helyi tanulók aránya Szerencsen. A naponta bejárók magas aránya Miskolcon egyenesen következik a kínálat bőségéből és a térségi központi szerepből, Edelényben és Szerencsen pedig abból, hogy a környék egyetlen középiskolájáról van szó. Mindez természetesen leképeződik az iskolatípusonkénti megoszlásban is.

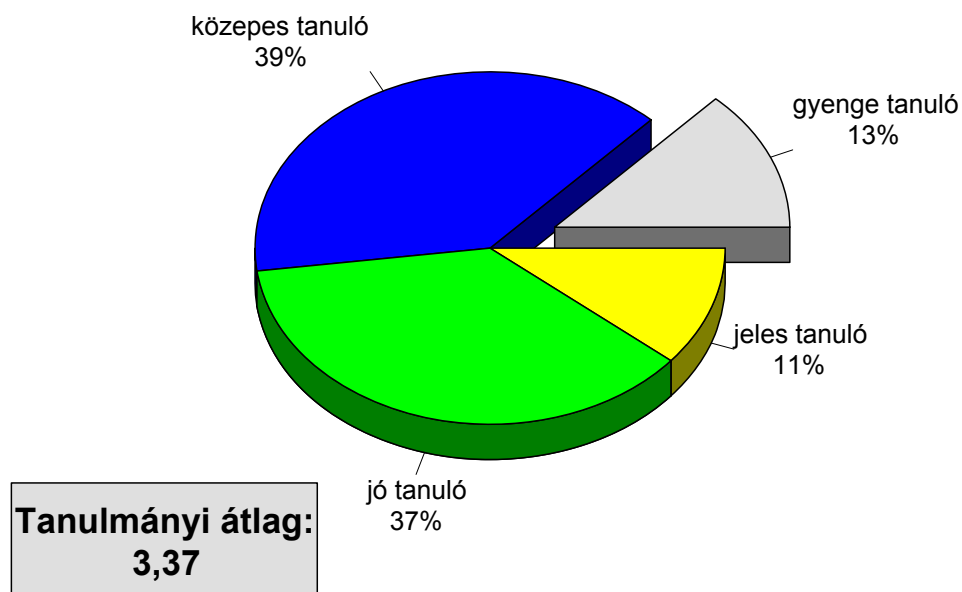
A lakóhelyen tanulók, a bejárósok és a kollégisták aránya

százalékos megoszlás

A kérdőívben arra is megkértük a tanulókat, hogy nyilatkozzanak iskolai teljesítményükről, megkérdeztük a legutóbbi félévi tanulmányi átlagukat. A három városban tanuló diákok összesített átlaga közepes, számszerűsítve 3.37. (Miskolcon 3.24, Edelényben 3.64, Szerencsen 4.11)

A tanulók tanulmányi eredménye

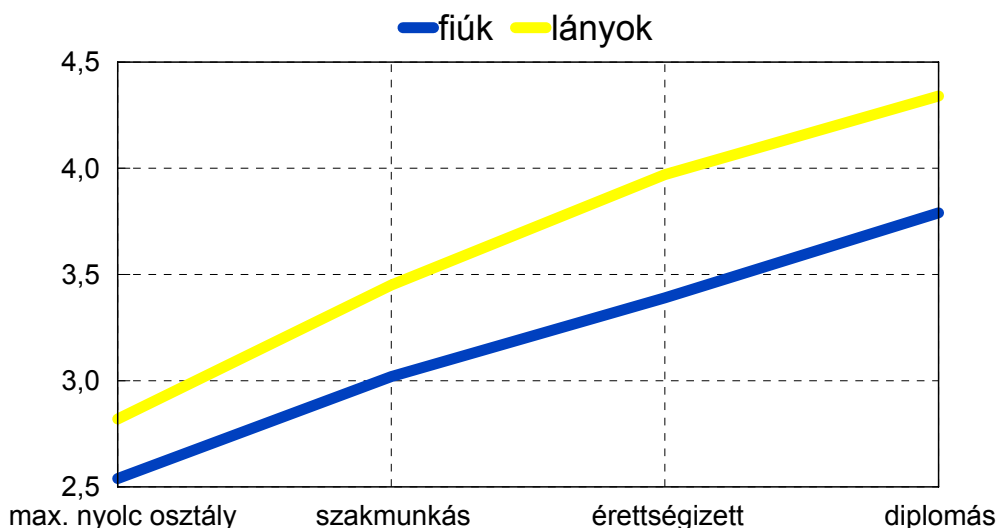

Ha nominálisan kategorizáljuk a tanulmányi átlagokat, a diákok 13 százaléka minősül

gyenge tanulónak (1-2,49 közötti átlag), további 39 százalékuk közepes eredményt ért el a legutóbbi félévben (2,5-3,49 közötti átlag). Ennél jobb átlagot produkált a tanulók fele, 48 százaléka. 4,5-ös, tehát jeles átlagot ért el a tanulók 11 százaléka. Ha összehasonlítjuk az egyes iskolák adatait - ahogy az várható volt - azt tapasztaljuk, hogy a legmagasabb tanulmányi átlagot a gimnáziumok tanulói produkálták (4.00), s a leggyengébben a szakmunkástanulók szerepeltek, nem érték el a hármas átlagot sem (2.85).

Természetesen az adott iskolákban sem teljesít mindenki egyformán. Ha az elemzésbe bevonjuk a válaszoló nemét is, és az átlagokat ezek közös metszetében szemléljük, kiderül, hogy bár általában a lányok jobban produkálnak a fiúknál (különösen nagy, hét tized az eltérés a szakközépiskolákban), a szakmunkásképzők követelményeinek a fiúk tudnak inkább megfelelni.

Tanulmányi átlag a szülő képzettségének dimenziójában

A tanulmányi átlagokat vizsgálva fel kell hívni a figyelmet arra a - pedagógusok által jól ismert - tényre, hogy a magasabb iskolai végzettséggel rendelkező szülő gyermeke, mivel több kulturális tőkével rendelkezik, jobban meg tud felelni az iskolai elvárásoknak, s az iskolákat leginkább ők tudják "használni" céljaik elérésére. Míg a diplomás szülők gyermekeinek 78 százaléka jó vagy jeles tanuló, addig az érettségizetteknél 64, a szakmunkásoknál pedig csak 39 százalék ez az arány. A maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek fele közepes, további 33 százaléka pedig kifejezetten gyenge tanuló.

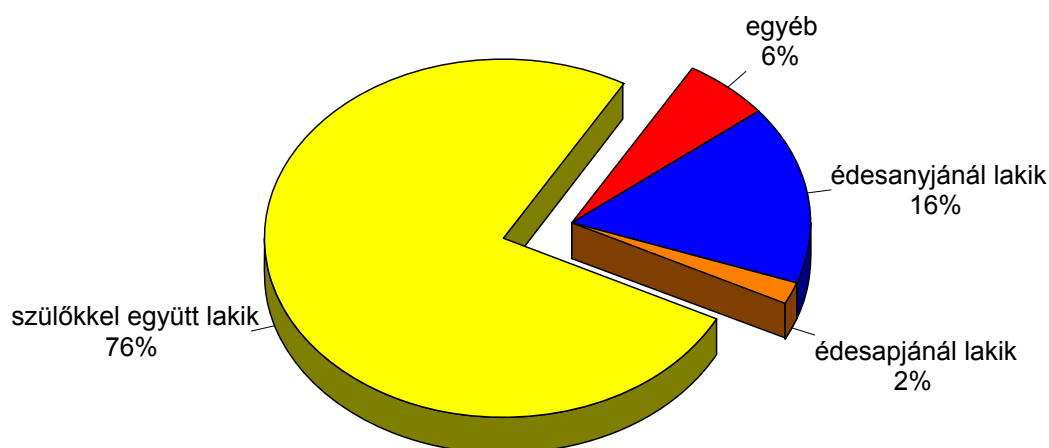
A kulturális tőke hiánya vagy kisebb "mennyisége" most is utolérhető a helyi/bejárós

diákok változó mentén. A bejárós diákok - akik többsége a környező kisebb, hátrányosabb helyzetű településről jár be - tanulmányi átlaga néhány tizeddel minden dimenzió mentén rosszabb.

Köztudott, hogy az elsődleges szocializációs közeg, a család meghatározó szerepet tölt be az egyén életében. Kutatásunknak is mindenképpen ki kell térnie rá, már csak azért is, mert számos olyan ifjúsági probléma van, melynek a gyökere a családban, a családi mintában van. Több kérdésben magyarázó változóként szerepel a családi háttérhez tartozó tényezők, pl. a szülő iskolai végzettsége vagy a család anyagi helyzete.

A vizsgált tanulók nagyobb része (76 százaléka) a hagyományos értelemben vett nukleáris családban él, olyan családban, ahol mindkét szülő együtt lakik a gyermekével.

A diákok családi háttere

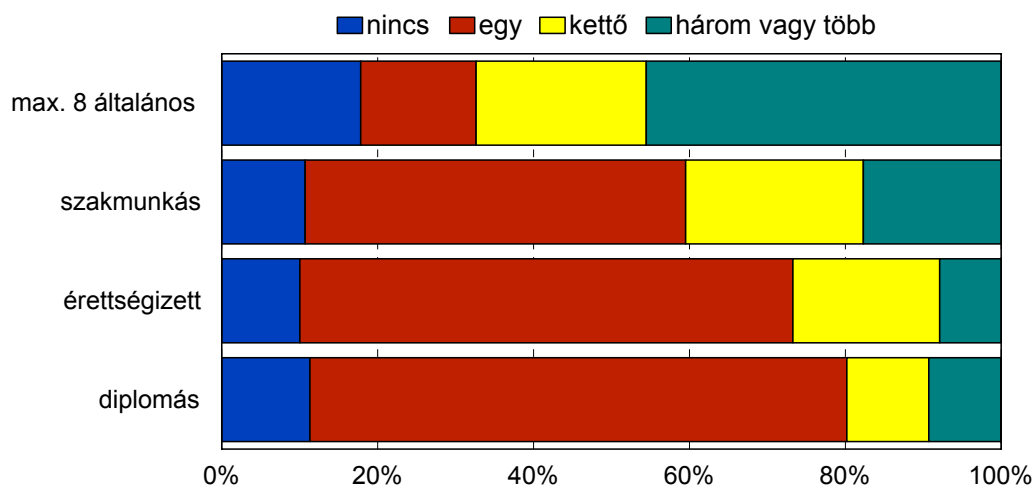
A csonka családban, vagy nem a szüleivel együtt lakó tanulók aránya a három település közül átlag feletti Miskolcon (28 százalék). E tekintetben a legszerencsésebb helyzetben az edelényi tanulók vannak, 91 százalékuk él egész családban. Az elemzés során csonka családban nevelkedő tanulókat a gimnáziumokban 12, a szakközépiskolákban 22, a szakmunkásképzőkben pedig 31 százalékban találtunk. A szakmunkás tanulók egyötödét csak az anyja neveli, de ennél is riasztóbb, hogy 8 százalékuk nincs komolyabb kapcsolatban egyik szülőjével sem.

Az empirikus adatokból kiolvasható, hogy azok a tanulók, akiknek van testvére, magasabb arányban élnek egész családban. Felmerül a kérdés, hogy vajon a testvérek léte

önmagában okozhatja-e a család egyben maradását, vagy pedig egy másik változó hatása húzódik meg a háttérben. Amikor az elemzésbe kontroll változóként bevontuk a szülő iskolai végzettségét, kiderült, hogy nem a testvérek léte hat pozitívan a család egyben maradására, hanem az iskolai végzettség az, amely külön-külön hat a testvérek számára és a család egyben maradására.

A megkérdezett tanulók 11 százaléka egyke, 52 százalékuknak egy testvére van. a három gyerekes családok aránya (ahol 2 testvére van a válaszolónak) 20 százalék. A háztartások nagysága változik az apa iskolai végzettségének dimenziójában. Jól mérhető, hogy a szülő iskolai végzettségének növekedésével csökken a közös háztartásban élők átlagos száma, csökken a válaszolók testvéreinek száma. Míg a maximum nyolc osztályt végzett szülők gyermekeinek fele úgy nyilatkozott hogy három vagy annál több testvére van, addig a szakmunkás szülők családjának 18 százalékban, a diplomás szülőknek pedig csak 10 százalékban kell ekkora családról gondoskodni.

A testvérek száma az apa iskolai végzettségének dimenziójában

Természetesen a csonka családban való nevelkedésnek számos negatív következménye lehet. A tanulók körében mért adatok szerint a csonka családban élők néhány tizeddel alacsonyabb tanulmányi átlagot produkáltak. Az is kimutatható, hogy a csonka családban élők körében intenzívebb az egészségkárosító tevékenység (+10 pont), s 10

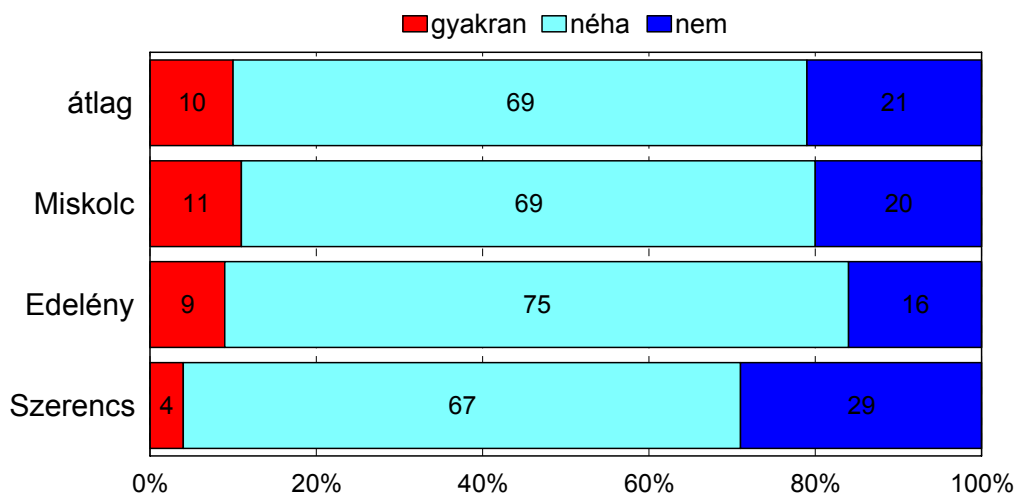
százalékkal magasabb közöttük azok aránya, akik az elmúlt évben voltak orvosnál betegség panaszával. Ne gondoljuk, hogy a látszólag rendezett családok mindegyike hibátlanul funkcionál. Korábbi ifjúságkutatásaink során készített interjúkból kiderül, hogy a rossz családi háttér nem egyenlő a szociálisan és egzisztenciálisan rossz helyzetben lévő családokkal. Általános tapasztalat, hogy számos esetben az átlagos vagy átlagon felüli jómódú családok - talán éppen a hajtás miatt - nem működnek megtartó és visszatartó erőként. Gyakran halljuk, sőt tapasztaljuk, hogy a családi figyelem középpontjából kikerül a gyermek, nem jut rá mennyiségileg és minőségileg kielégítő figyelem, mert a szülők az egzisztenciális biztonságuk megteremtésével vagy szinten tartásával vannak elfoglalva.

3. EGÉSZSÉGMEGŐRZÉS

Ebben a fejezetben a fiatalok alapvető egészség megőrzési és egészségkárosítási tevékenységeinek intenzitásáról számolunk be. Így többek közt szó lesz a dohányzásról, az alkohol- és kábítószer fogyasztásról, a sportolásról, valamint a táplálkozási szokásról.

A vizsgált tanulók 10 százaléka az utóbbi egy évben gyakran volt orvosnál betegség miatt, további 69 százalékuk egy-két alkalommal kereste fel kezelőorvosát. Településenként vizsgálva a kérdést megállapítható, hogy a miskolciak voltak a legtöbbször (11 százalékuk gyakran), s a szerencsi fiatalok a legritkábban (29 százalékuk egyáltalán nem volt).

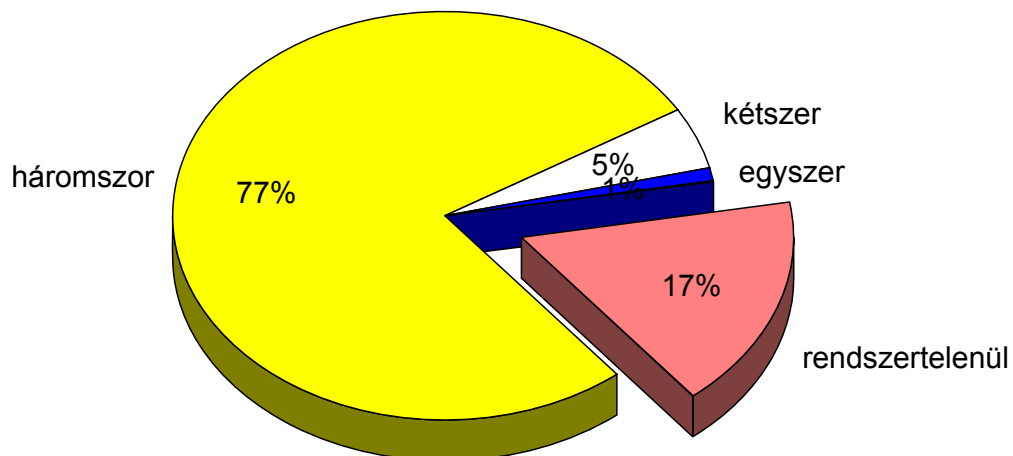
Az utóbbi egy évben voltál orvosnál betegség miatt?

A gyakori betegek között nagyobb arányban (+3 százalék) voltak a lányok és a szakmunkástanulók. A körzeti orvoshoz egyáltalán nem fordulók között a városba naponta bejáró tanulókat és a szakközépiskolásokat találhatjuk magasabb arányban (24 százalék).

A fiatalok egészségromlásának fontos okozója a korán kialakított egészségtelen életmód. Ezek között gyakran első helyen szerepel a helytelen, egészségtelen táplálkozás. Bár a megkérdezettek 78 százaléka azt állítja magáról, hogy naponta háromszor étkezik (5 százalék a kétszer, és 1 százalék a csak egyszer étkezők aránya) a mintába került fiatalok 17 százaléka saját bevallása szerint is rendszertelenül táplálkozik.

Naponta hány alkalommal étkezel?

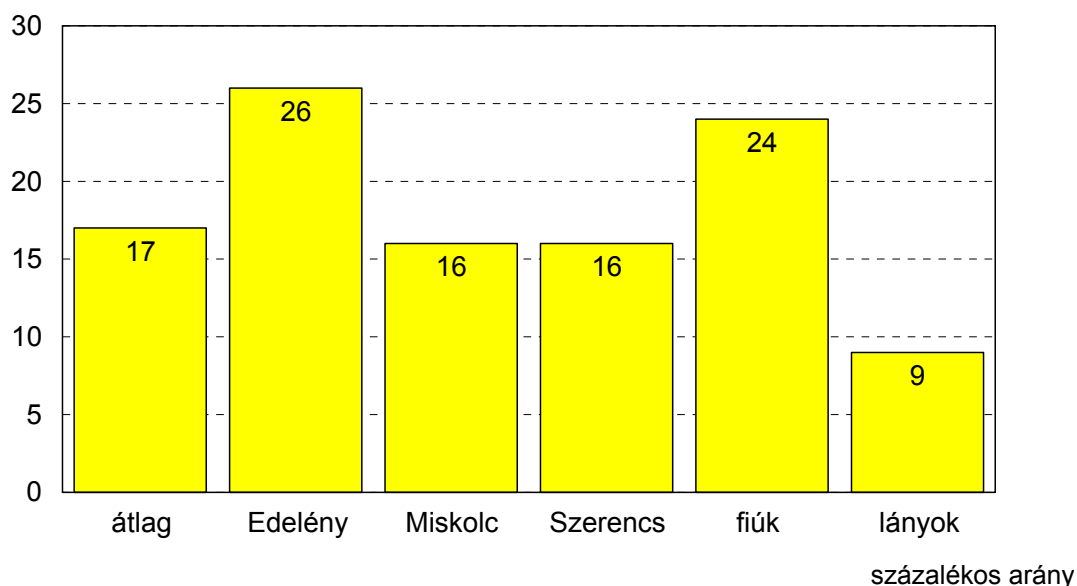
A nagyon gyenge tanulók, a csonka családban élő fiatalok és a bejárósok között az átlagnál magasabb (22-29 százalék) a rendszertelenül étkezők aránya. Az is megfigyelhető, hogy az életkor emelkedésével nő a rendszertelenül táplálkozóak aránya (a 16 éveseknél már 21 százalék).

Köztudott, hogy az egészségi állapot alakulását jelentősen befolyásolja - pozitív irányba - a rendszeres testmozgás, a sport. A vizsgált tanulók 17 százaléka napi, fele (49 százalék) heti rendszerességgel sportol valamit az iskolai testnevelés órán kívül. Azok aránya, akik soha semmilyen módon nem mozognak 14 százalék.

A nemek szerinti bontásból az olvasható ki, hogy a fiúk az átlagnál többet sportolnak napi rendszerességgel, míg a lányok inkább a havi mozgást preferálják. Az is jellemző, hogy a bejárósok aktívabbak e kérdésben, mint a helyi lakosok vagy a kollégisták. A véleményeket leginkább meghatározó változó, az életkor növekedésével fokozatosan csökken a rendszeresen sportolók aránya. A szülő iskolai végzettsége is jelentősen szegregálja a véleményeket, míg a képzetlen szülők gyermekeinek 34 százaléka mozog rendszeresen (naponta vagy hetente többször), addig az érettségizetteknél 53, a diplomás szülők gyermekeinél pedig 59 százalék ez az arány.

A három vizsgált város közül Edelény a legsportosabb, a tanulók közel harmada naponta mozog, míg a teljesen passzívok aránya csupán 4 százalék.

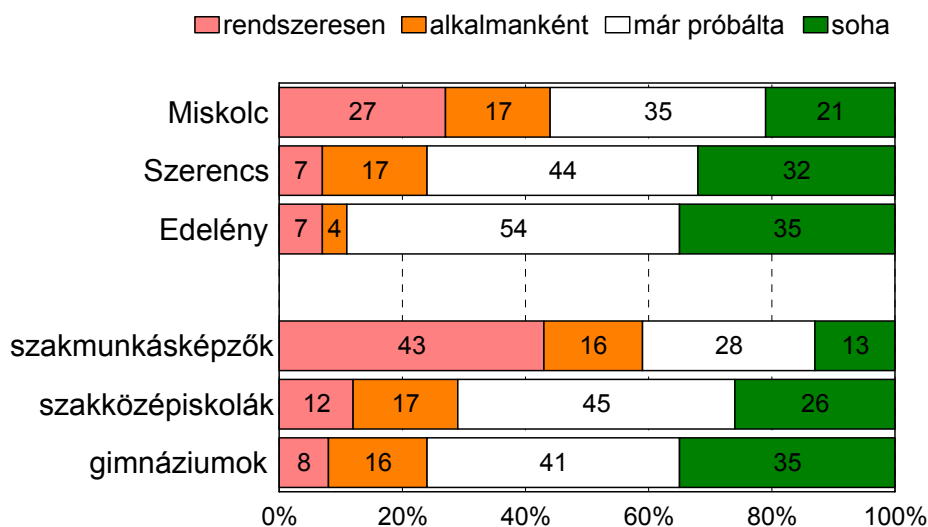
A napi rendszerességgel sportoló tanulók aránya

Az Amerikai Egyesült Államok több tagállamában diákmegmozdulásra készülődnek a középiskolások, mert olyan helyi törvényeket alkottak, mely szerint a dohányzó fiatalok, illetve szüleik komoly szankciókra számíthatnak. A gyermek és fiatalkori dohányzás nemcsak Amerikában, hanem Európában is komoly gondot jelent. Jól látható tendencia, hogy amíg a dohányosok száma az elmúlt 20 évben a világon csökkent, a rendszeresen dohányzó fiatalok aránya jelentősen megnőtt.

A felmérés során kiderült, hogy a miskolci kilencedikes fiatalok 27 százaléka rendszeresen, további 17 százalékuk pedig alkalmanként dohányzik. A megkérdezettek 36 százaléka nem dohányos ugyan, de már kipróbálta a cigarettát. A két kisvárosban jobb a helyzet, Szerencsen és Edelényben a tanulók 7 százaléka rendszeresen, 17 illetve 4 százaléka alkalmilag dohányzik. Ez utóbbi településen a tanulók 54 százaléka válaszolt úgy, hogy nem dohányzik, de már kipróbálta, s azok aránya, akik soha nem is próbálták 35 százalék.

A dohányzó tanulók aránya iskolánkénti és települési bontásban

Ha közelebbről megvizsgáljuk a dohányzó csoport összetételét, megállapíthatjuk, hogy a fiúk 27 százaléka rendszeres dohányos, míg a lányoknak csak 18 százaléka. Tanulmányi eredményük gyenge vagy közepes, többségük naponta bejárós és jellemzően a szakmunkás vagy szakiskolai képzésben vesznek részt. Érdeemes megjegyezni, hogy a kollégiumban lakók között található a legtöbb olyan fiatal, aki már kipróbálta ugyan a dohányzást, de nem vált dohányossá. A szülő iskolai végzettségének emelkedése jótékonyan befolyásolja a dohányzási szokásokat, míg a képzetlen szülők gyerekeinek 36 százaléka, a szakmunkásokénak pedig 29 százaléka rendszeresen dohányzik, addig a diplomásoknál fele ennyien.

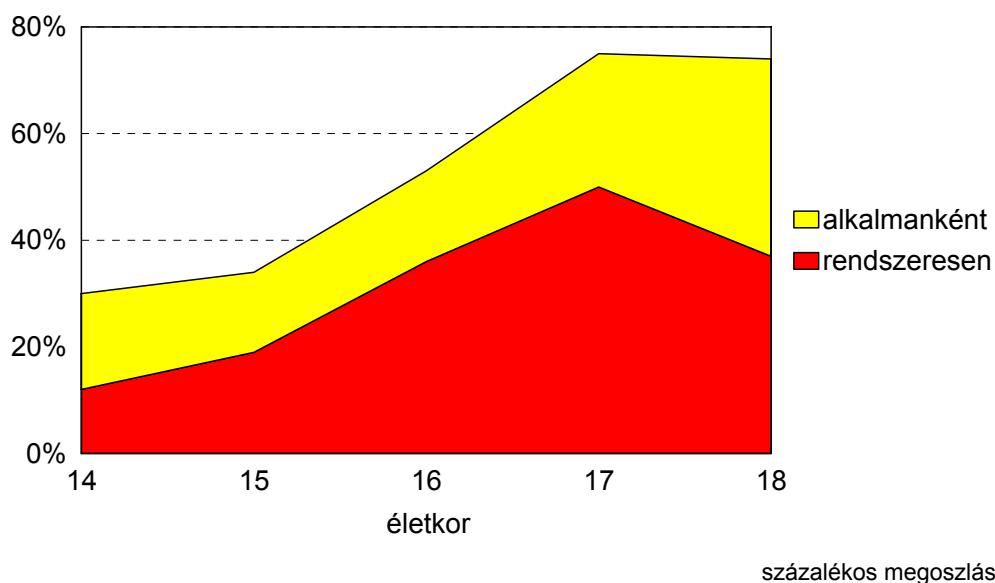
A dohányzás a szakmunkásképzőkben és a szakiskolákban a legnagyobb probléma (ezek az intézmények "rontják le" a miskolci átlagot is a másik két településhez képest), tíz elsőből hat dohányzik, ezzel szemben a gimnáziumokban a tanulók harmada soha nem is próbálta ki a dohányzást, s az alkalmankénti és a rendszeres dohányzók együttes aránya is csak 24 százalék.

Az életkori bontás eredményeit összevetve jól kirajzolódik a dohányzási szokás kialakulásának és megszilárdulásának folyamata. A 14 évesek körében 12 százalék a rendszeresen dohányzók aránya, az egy évvel idősebb kortársaknál már 19 százalék. A rendszeresen dohányzók a 17 éves korosztályban vannak legtöbben, s bár a felnőtt kor első

évében járó kilencedikeseknél csökken a rendszeresen dohányzók aránya, emelkedik az alkalmanként rányújtók száma.

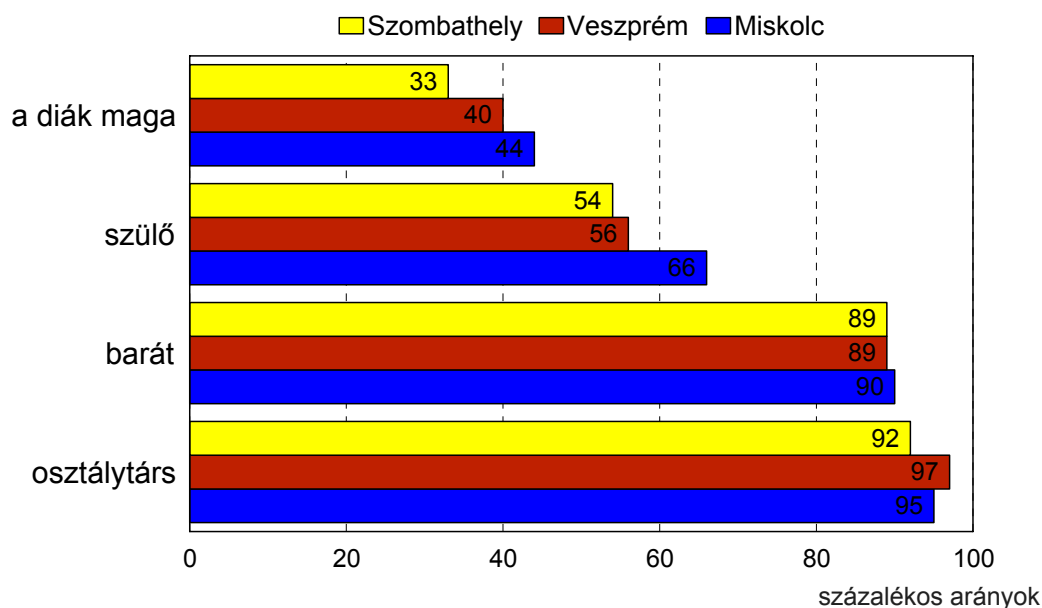
A dohányosok arányának növekedése mellett a dohányzási szokások belső struktúrája is átalakul, logikusan a rendszeres dohányzási szokás megszilárdulásának előszobája az alkalmankénti dohányzás. Mindez azt jelenti, hogy a fiatalok dohányzás elleni küzdelmét már az általános iskolában el kell kezdeni, mert a középiskolás korosztályban már kialakul a rendszeresség.

A dohányzó fiatalok aránya az életkor dimenziójában

A tanulmányi eredmény alakulásával is szoros összefüggésben van a dohányzás kérdése, sokkal kevésbé jellemző a jó és jeles tanulókra. Míg a gyenge tanulmányi eredményt elért diákok 72 (!) százaléka dohányzik, addig jó tanulóknak 28, a 4,5 fölötti átlagot elért tanulóknak pedig csak 16 százaléka dohányzik (mindössze 4 százaléku rendszeresen).

Ki dohányzik a diák környezetében?

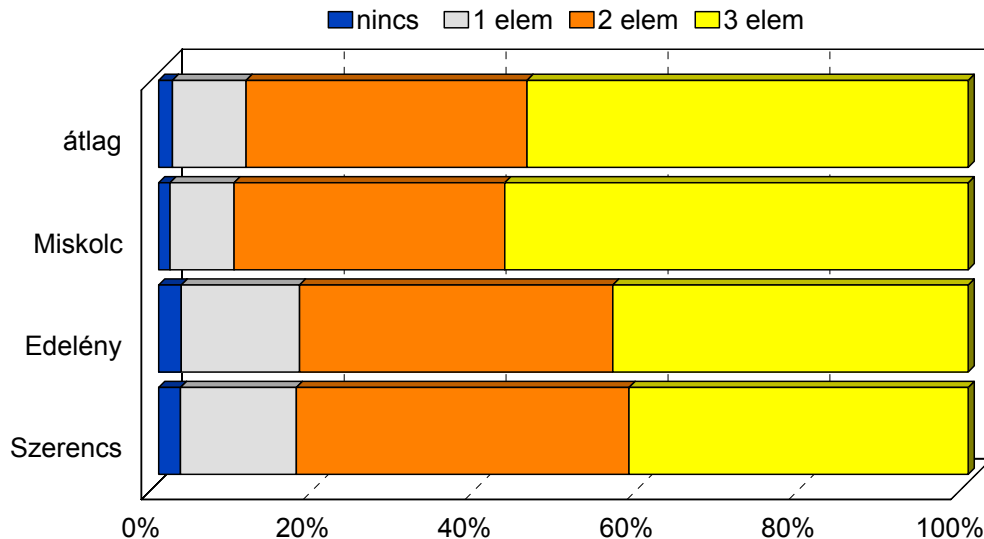

Az, hogy egy fiatal elkezd dohányozni, alapvetően kétféle minta miatt lehetséges. Az egyik a negatív családi példa, a másik a kortárs csoport hatása. A miskolci tanulók családjának több mint felében (66 százalék) a szülők között van rendszeres dohányos. Ennél is rosszabb eredményeket kapunk, ha tovább szélesítjük a közösségi teret. A diákok 90 százalékának van a baráti körében olyan, aki dohányzik, s gyakorlatilag mindenkinek van dohányos osztálytársa. Edelényben és Szerencsen valamivel kedvezőbb a helyzet, 5-10 százalékkal alacsonyabb a társadalmi környezetben jelenlévő dohányosok aránya.

A családi hatást vizsgálva azt látjuk, hogy a nem dohányos családban a gyermek 70 százalékos eséllyel nem lesz dohányos, míg a dohányos családban 44 százalékos eséllyel válik belőle is dohányos. Kortárs csoport hatásáról elmondható, hogy minden dohányos baráti körében találtunk másik dohányost, ugyanakkor a nem dohányzók körében "csak" 80 százalékos eséllyel fordul elő dohányos barát, s a dohányzást nem is próbálók barátainak 30 százaléka nem dohányzik. A fiatalok dohányzási szokásának kialakulására a baráti kör példája van a legnagyobb hatással és csak ezt követi a család, a szülők.

Egy, a környezetben dohányzókat regisztráló mutatószám segítségével igyekeztünk pontosítani azok körét, akik leginkább ki vannak téve a "kisértésnek". Az index értéke az előzőekben vizsgált kérdés alapján azt mutatja, hogy az érintett fiatalok körében hányan dohányoznak a környezetben.

A fiatalok megoszlása a környezetükben lévő dohányos szegmensek száma szerint

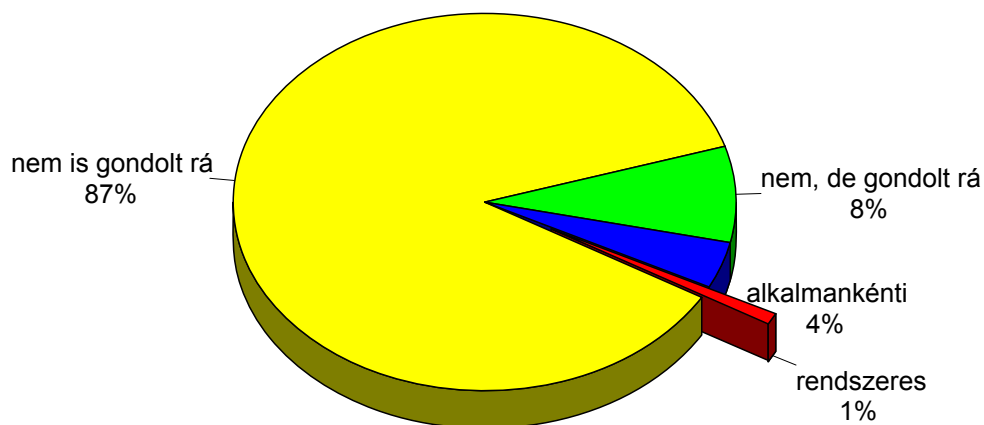

Az ábrából kiolvasható, hogy nagyon kevés (2 százalék) azon tanulók aránya, akik dohányfüst mentes környezetben élnek, s 55 százalék azok aránya, akik életük három meghatározó környezetében (család, baráti kör, osztálytársak) is jeleztek dohányosokat. A környezet meghatározó szerepe itt is kimutatható, a dohányzó fiatalok 70 százaléka „veszélyes” környezetben él. Hasonló összefüggés mutatható ki a másik oldalon is, azaz, azon kevesek, akik dohányzásmentes környezetben élnek, vagy csak környezetük egy szegmensében érintkeznek dohányosokkal, lényegesen magasabb arányban (60 százalék) maradnak nem dohányosok. Kevésbé veszélyeztetett környezetben élnek a magasabb iskola végzettséggel rendelkező családokban élők.

A dohányzásnál sokkal kevésbé elterjedt a kábítószeres fogyasztása. A tanulók 87 százaléka gyakorlatilag elutasítja. 96 százaléka soha nem próbált ki semmilyen klasszikus értelemben használt kábítószerrel. 8 százaléka nem fogyasztott ugyan, de már gondolt rá, további 4 százaléka alkalmi, s 1 százaléka rendszeres drogfogyasztó - saját bevallásuk alapján. Azt, hogy a kábítószer fogyasztása mindössze a tanulók 5 százalékát érintené, fenntartásokkal kell kezelnünk, valószínűsíthető, hogy a valós arány ennél magasabb, mert 31 százaléka ismer drogos fiataalt, 10 százaléka a baráti körében is van drogos. Megállapítható, hogy a fiúk között több a kábítószer fogyasztó, s jellemzően a képzetebb

családok gyenge vagy közepes tanulmányi eredményt produkáló középiskolás gyermekei közül kerülnek ki.

A kábítószer fogyasztók aránya

A drogfogyasztás területén meghatározó a közösség szerepe, illetve a korábban bemutatott viselkedésformákhoz való viszonyulás. Akiknek az ismeretségi körében található kábítószer fogyasztó, azok 22 százalékban alkalmi fogyasztók. A kábítószer-fogyasztó fiatalok 66 százalékának van drogos ismerőse. Az ellenkező oldalon, azok között, akiknek nincs drogos ismerősük, barátjuk 97 százalékban nem is fogyasztanak drogot.

A baráti kör vizsgálatára létrehoztunk egy mutatót, amely a válaszadó baráti körében a rendszeres dohányos és drogfogyasztókat jelöli. Akinél mind a két változó igen választ adott, azokat úgy tekintettük, mint akiknek a baráti köre veszélyes, ezek aránya a mintán belül 10 százalék. Az ilyen veszélynek egyáltalán nem kitett fiatalok a minta 13 százalékát alkotják. (A miskolci kilencedikesek 11 százalékának veszélytelen a baráti köre, Edelényben 23, Szerencsen 20 százalékuknak.) A legnagyobb arányú veszélyeztetettséget a szakmunkástanulók körében mértünk.

A kábítószeres és azok hatásai között jelentős különbségek vannak, így nem lehet közömbös számunkra, hogy a kábítószer kipróbálók milyen szerekekkel kísérleteztek. Nem említettek a tanulók szorongásoldó gyógyszereket és csak elenyésző számban vallottak a

központi idegrendszerre depresszív hatású, kábító-fájdalomcsillapító hatású ópiátokról (heroin, ópium), pszichotrop hatású pótszerekről is (ragasztó, szipó, hígító), melyek az alkohol okozta részegséghez hasonló állapotot, továbbá lelki függőséget és komoly testi károsodásokat okoznak. A stimulánsok, mint például az diszkódrogként ismert extasy tablettá, a speed vagy a kokain 7 említést kaptak. Ezek a szerek serkentőleg hatnak a központi idegrendszerre, motoros nyugtalanságot, a fizikai és pszichés teljesítőképesség növekedését idézik elő.

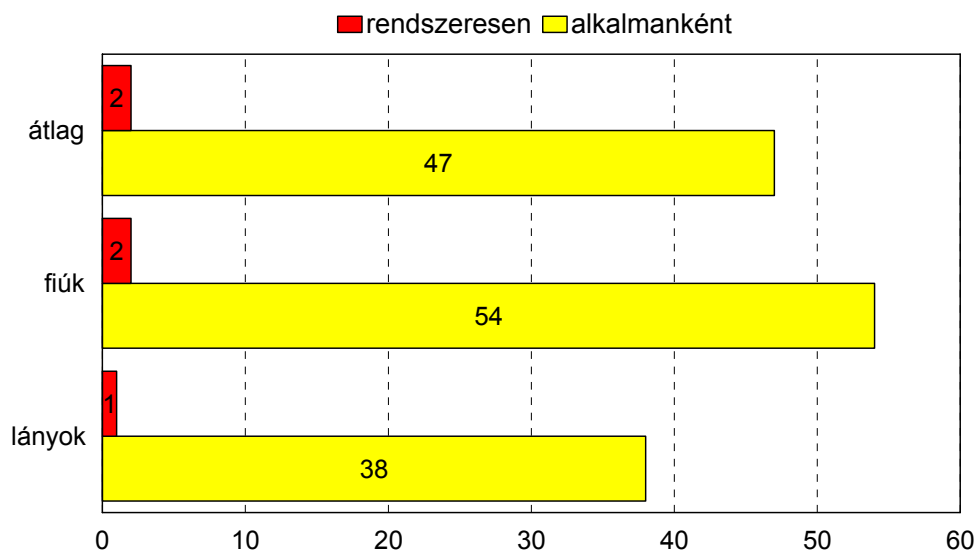
A legnépszerűbb kábítószer a hallucinogén anyagok (LSD, marihuána, hasis), ezek közül is kiemelkedik a marihuána (19 említés), általában (dohánnyal keverve) cigaretta formájában elszívják. Ezek az anyagok olyan vegyületek, melyek átmeneti pszichózist váltanak ki. Népszerűségüket elsősorban annak köszönhetik, hogy nem okoznak testi függőséget (bár ezt egyes szerzők vitatják), s nem járnak elvonási tünetekkel sem. Hatásukat tekintve egyszerre izgatóak és nyugtatóak, a tér- és időérzéklet megszüntetik, gyönyörködtető hallucinációk jellemzik.

A diákok által fogyasztott kábítószer rangsora

	említések száma
hallucinogén anyagok (LSD, marihuána, hasis)	24
stimulánsok (extasy, kokain, speed, amfetamin)	7
pszichotrop hatású pótszerek (ragasztó, szipó, hígító)	2
ópiátok (heroin, ópium)	2
szorongás oldó gyógyszerek	-

A kutatás során vizsgált kilencedik évfolyamos fiatalok körében a legnépszerűbb "drog" az alkohol, 2 százalékuk rendszeresen, további 47 százalékuk alkalmanként fogyaszt alkoholt. Azok aránya, aki még soha nem ivott alkoholt 14 százalék. Ha a nemek dimenziójában vizsgáljuk a kérdést, kiderül, hogy a fiúk között 16 százalékkal többen vannak azok, akik fogyasztanak alkoholt. Az életkor emelkedésével nő az alkohol fogyasztók aránya.

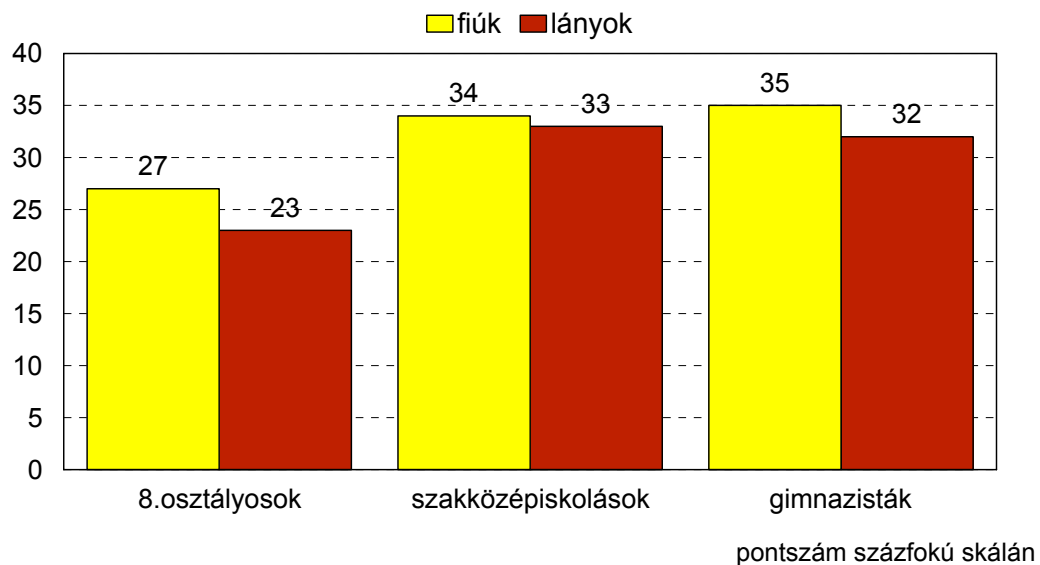
Az alkoholfogyasztás nemenkénti megoszlása

A korrelációs számítások igazolták azt a feltételezést, hogy a dohányzás, a kábítószer és az alkoholfogyasztás nem független egymástól. A legtöbb kábítószer-élvező egyben rendszeres alkoholfogyasztó ($r=0,26$) is. Az alkoholfogyasztás és a dohányzás közötti korreláció jelentős ($r=0,52$), de mérhető a dohányzás és a kábítószer fogyasztás közötti összefüggés is ($r=0,28$). A dohányosok között magasabb a rendszeres alkohol fogyasztók aránya és a kábítószer élvezők is többen vannak.

A háromféle egészségkárosítás intenzitását összesítve szerkesztettünk egy komplex indexet, mely minden esetben 0-100 közötti szám és azt mutatja meg, hogy az adott tanuló milyen mértékben rombolja saját egészségét. Minél nagyobb az index értéke, annál intenzívebb károsításnak van kitéve a diákok szervezete. Az index értéke Miskolcon 34, Szerencsen 26, Edelényben 23 pont. A lányoknál valamivel alacsonyabb (29), a fiúknál magasabb (35).

Az egészségkárosítási index alakulása az egyes iskolatípusokban nemenként

Az index jelentősen függ a válaszoló diák életkorától, nemétől és az iskolatípustól. Míg a 14 éveseknél csupán 27 pont, addig a 16 éveseknél már 37, a 17 éveseknél pedig 48 pont. Az érettségit adó középiskolákban átlagosan 26-29 pont az index értéke, a szakmunkás tanulóknál 39 pont százfokú skálán az egészségkárosítás mértéke. Különösen magas az index értéke a szakmunkás fiúknál. Az egészségkárosítás összefüggésben van a tanulmányi eredménnyel is. A gyenge tanulók egészségkárosítási indexe 48 pont, a közepeseknél 35, a jó tanulóknál 27, a jeles tanulóknál pedig csak 20 pont mérhető. Azok körében, akinek baráti környezetét veszélyesnek minősítettük (mert van benne dohányos és alkohol fogyasztó fiatal) az egészségkárosítás intenzitás rendkívül magas, 52 pont.

A kutatás során megkérdeztük a tanulókat, hogy az elmúlt évben betegség miatt voltak-e orvosnál. Az e kérdésre adott válaszokat összevetve az egészségkárosítás intenzitásával tettenérhetővé válik a fizikai egészségrombolás hatása. Azok a tanulók, akik semmilyen módon nem károsítják egészségüket - ahogy az joggal feltételezhető -, ritkábban betegednek meg, s fordítva is igaz, a gyakori betegeskedők körében +6 ponttal magasabb az egészségkárosítási index értéke.

Bár nem sorolják a klasszikus egészségkárosítási módozatok közé a kávé fogyasztását,

ugyanakkor túlzott fogyasztása, életformává válása esetén - különösen hosszabb távon - gyengíti a szervezetet, ugyanúgy megbontja az egészséges rendszert, mint bármely más pótszer. A kérdezett fiatalok 6 százaléka rendszeresen, 31 százaléka alkalmanként szokott kávét inni. Az egészségkárosítási kérdésben korábban vázolt tendenciák a kávé fogyasztásra is érvényesek.

4. EGZISZTENCIA, MUNKÁBA ÁLLÁS

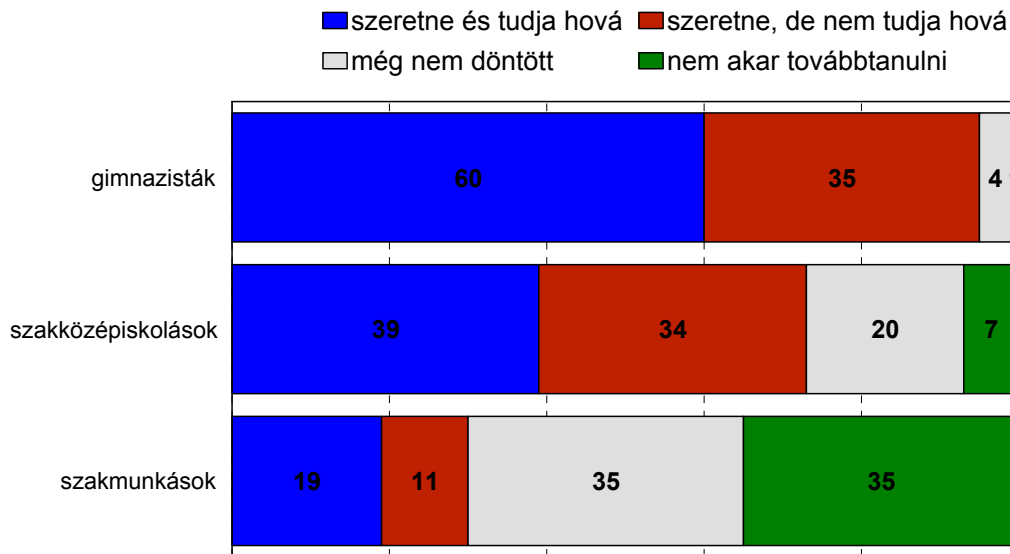
Piacgazdasági viszonyok között az élet meghatározó része a kereslet és kínálat fogalma. Társadalomformáló ereje talán legélesebben a munkaerőpiacon nyilvánul meg, ahol az emberi képességek, a munkaerő hasznossága is megmértetik. A legdinamikusabban fejlődő gazdaságban is számolni kell azzal, hogy lesznek olyan személyek, szerencsétlen esetben egész rétegek, amelyek hosszabb vagy rövidebb időre kiszorulnak a termelésből, munkanélkülivé válnak. A fiataloknak - akik a munkaerőpiaci versenyben hátrányos helyzetben vannak - szembe kell nézni ezzel a veszéllyel.

A munkaerőpiaci pozíció nagymértékben függ az iskolai végzettségtől. A vizsgált városokban a fiatalok 35 százaléka mindenképpen tovább szeretne tanulni, és már tudja is, hogy hová, további 26 százalékuk csak az elhatározásban biztos, 24 százalék még nem döntötte el és csak 15 százalék az, aki nem akar továbbtanulni.

A továbbtanulás nagymértékben függ a családi mintától, az elért tanulmányi eredménytől és magától az iskolától is. Ahol az apa diplomás, ott a fiatalok 60 százaléka már pontosan tudja, hogy hová szeretne továbbtanulni, míg ez a szám az érettségivel nem rendelkező szülők gyerekeinél csak 14 százalék. Ez fordítva is igaz, a diplomás szülők gyerekeinek csak 3 százaléka nem akar továbbtanulni, az érettségivel nem rendelkező szülők gyerekei közül viszont 36 százalék. Ami a tanulmányi eredményt illeti, a jeles tanulók közül 68 százalék tudja a továbblépés irányát, a gyengéknél csak 16, ellenben utóbbiak 40 százaléka nem akar továbbtanulni.

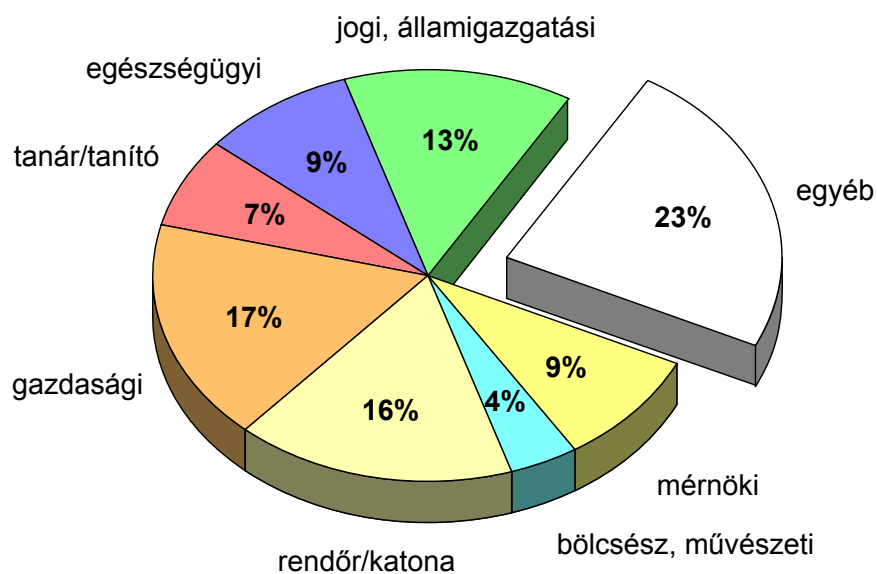
A legélesebben azonban az iskola típusa határozza meg a továbblépési szándékokat és lehetőségeket. Ez közismert tény, mégsem felesleges erre felhívni a figyelmet, különösen, ha empirikus adatok is bizonyítják. Az iskola típusa szerinti továbbtanulási szándékokat a következő ábra jelzi.

Továbbtanulási szándékok

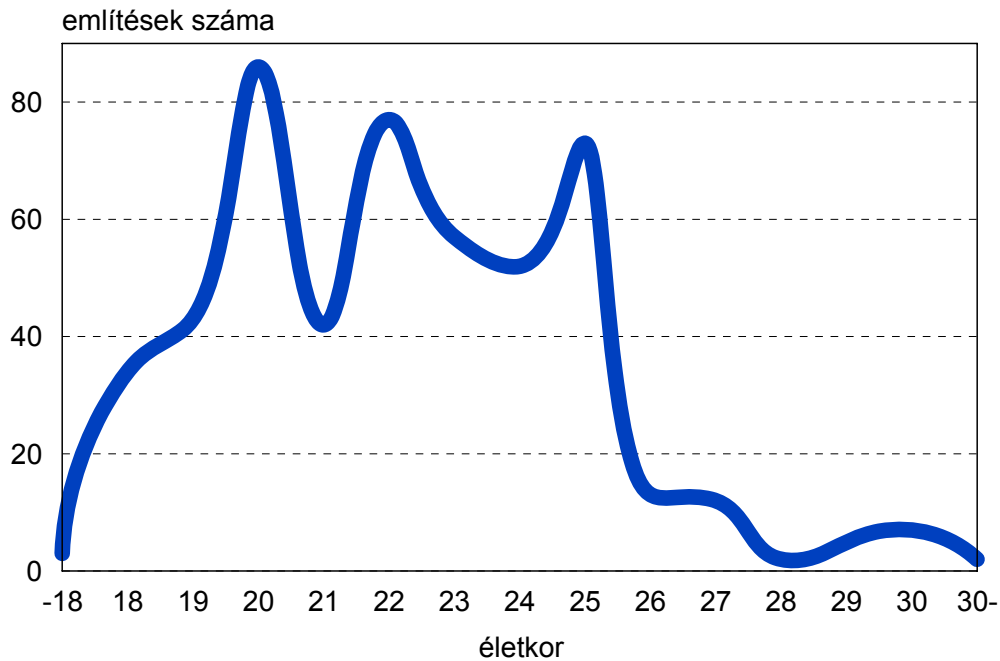
Jól látszik, hogy míg a gimnazisták 95 százalékánál a továbbtanulási szándék biztos, addig ez az arány szakközépiskolásoknál már csak 73 százalék és a szakmunkásoknál mindössze 30 százalék. Akik már tudják, hogy milyen irányba szeretnének továbbtanulni, azoktól ezt is megkérdeztük. A következő ábrán a választásokban jól tükröződik a kilencvenes évek realitása. Az "egyéb" válaszok viszonylag magas aránya mögött nagy valószínűséggel a kérdésben még bizonytalanok állnak.

Milyen irányban szeretnél továbbtanulni?

Az egzisztenciával kapcsolatos elképzelések fontos mércéje az, hogy a fiatalok mikor akarnak elkezdni dolgozni. Arra kértük őket, hogy mondják meg azokat az életkorokat, amikor ezeket a saját szemszögükből a legjobbnak tartanák. A válaszolók időgörbéjét az alábbi ábra mutatja.

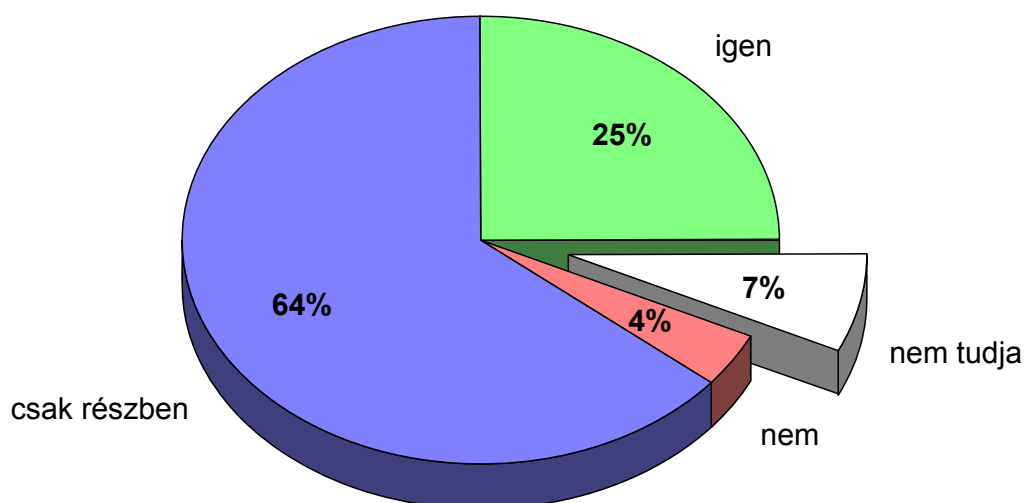
A munkába állás tervezett időpontja

A görbén jól látszik, hogy a többség húsz éves kora körül szeretne munkába állni. Ezt nem magyarázza a továbbtanulási szándék, sokkal inkább a kerek szám vonzereje, illetve az, hogy a középiskola befejezése után a fiatalok egy-két évig “élni” szeretnének. A továbbtanulási szándékokat jelzik a lokális csúcsok 22 és 25 évnél, bár utóbbi részben a kerek számokhoz való vonzódás eredménye is lehet. 25 éves kor után már elenyésző azok száma, akik akkor szeretnének elkezdni dolgozni. A minta átlaga ennél a kérdésnél 22 és fél év. A továbbtanulási lehetőségek is felfedezhetők azokban a különbségekben, amelyek az iskolatípusok között vannak, a munkába állási becsült átlagéletkor a gimnazistáknál a legmagasabb, 24 év, a szakközépiskolásoknál 23, míg a szakmunkástanulóknál 22 év.

A munkába állásnál döntő fontosságú, hogy az iskola át tudja-e adni azokat a készségeket, amelyek a munkaerőpiacon elengedhetetlenek. Megkérdeztük a diákokat, hogy szerintük a munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerezhetőek-e az iskolában. A válaszok megoszlását a következő ábra mutatja.

A munkavállaláshoz szükséges ismeretek megszerezhetők az iskolában?

Ennek megfelelően a fiatalok mérsékelten optimisták a tekintetben, hogy megtalálják-e a számukra ideális munkahelyet. Ennek értéke a százfokú skálán 65 pont. Ebben természetesen a jobb tanulók biztosabbak, a jeles átlaggal rendelkezőknél ez az érték 71 pont, de a gyengéknél is 57 pont, ami még mindig optimizmust sugall.

Bár a vizsgált fiatalok még középiskolások, egyharmaduknak már volt munkával kapcsolatos élménye, bár csak 4 százalékuk mondta, hogy rendszeresen dolgozott az utóbbi egy évben. A munkák többsége szakképzettséget nem igénylő alkalmi vagy segédmunka volt. A két legtöbb említés az építkezésen történő munkavégzés és a mezőgazdasági munka volt, gyaníthatóan mindkét esetben gyakori volt a családi, rokoni kötelék meghatározottsága. A leggyakoribb említéseket az alábbi táblázat tartalmazza.

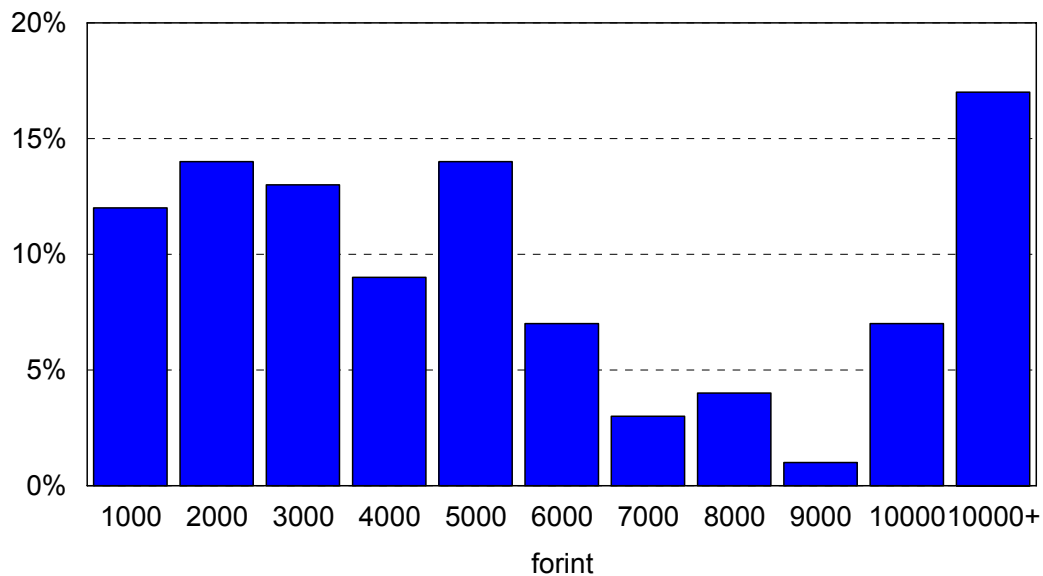
A diákok által végzett munkák

	Említések száma
építkezés	19
mezőgazdasági munka	19
eladó	18
segédmunka	17
vendéglátó	14
kerti munka	10
autószerelés	9
plakátraasztás	7
szülő munkahelyén	7
otthoni háztartásbeli munka	7
újságkihordás	6

A kutatás során kíváncsiak voltunk arra, hogy a tanulók mennyi pénzből gazdálkodnak havonta. A megkérdezett diákok 6 százaléka említette, hogy nincs semmilyen jövedelme és nem kap zsebpénzt. Az átlag itt 7036 forint havonta, ami természetesen jelentős különbségeket takar. A fiúk másfélszer annyi pénzből gazdálkodhatnak, mint a lányok, és ez az összeg természetesen az életkorral együtt növekszik. A települések közti különbségek szerint a miskolciak kapnak a legtöbbet, ők átlagban 7400, az edelényiek 5600, míg a szerencsiek 5200 forintból gazdálkodhatnak.

A szakmát adó iskolák tanulói már az iskolai évek alatt piacoshatják friss tudásukat - hivatalos bizonyítvány nélkül is -, értehető, hogy komolyabb összeggel gazdálkodhatnak, még ha keresetük messze el is marad a minimálbértől. A 10 ezer forint és az a fölötti összeget ők tudhatják magukénak.

Mennyi pénzből gazdálkods havonta?

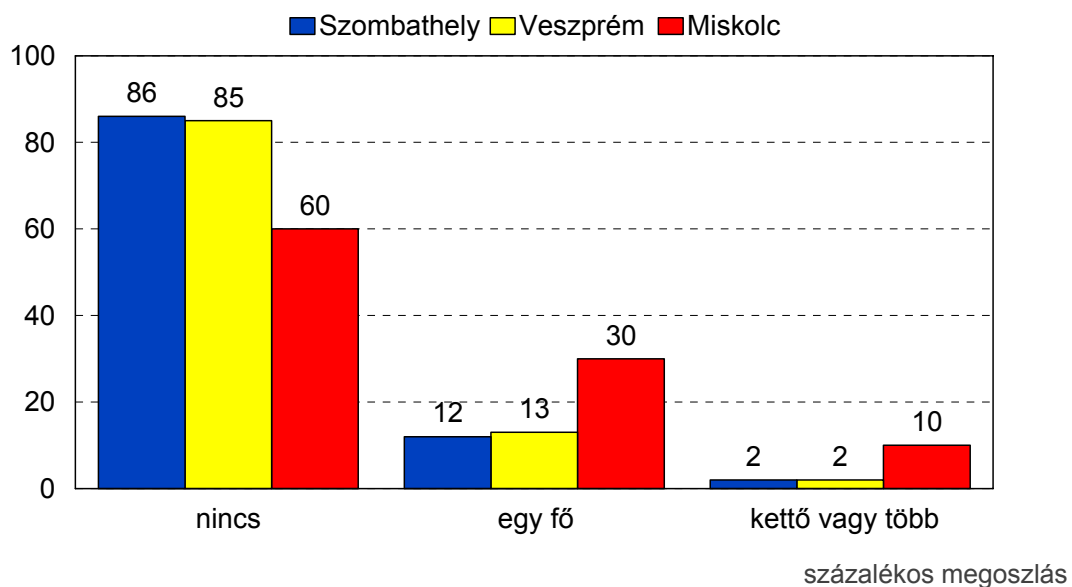

százalékos megoszlás

A diákok számára a munkanélküliség - igaz egyelőre csak közvetve, de - megélt jelenség. Szomorú tény, hogy a tanulók 29 százalékának családjában egy, míg 9 százalék családjában egynél több munkanélküli van. Ez az arány jelentősen különbözik a három városban, legjobb a helyzet Szerencsen, ahol a fiatalok 72 százaléka nem érintett a családján keresztül, míg ez az arány Edelényben 65 és Miskolcon 60 százalék, vagyis a megyeszékhelyen minden tíz családból négyben találhatunk munkanélkülit (mellesleg három

vagy több munkanélküli egy családban a mintában csak a miskolciaknál fordult elő). A munkanélküli családtag számos szempontból érinti hátrányosan a családot, elsősorban természetesen egzisztenciálisan, de az ebből eredő mentálhigiénés problémák veszélye sem elhanyagolható.

Hány munkanélküli van a családotban?

A korrelációs számítások alapján gyenge összefüggés mutatható ki a diák tanulmányi átlaga, a szülő iskolai végzettsége és a munkanélkülivé válás között. Ez a jelenség is a kulturális tőke nagyon fontos szerepére irányítja a kutatók figyelmét, valamint arra, hogy a hátrány leküzdésében milyen hangsúlyos szerepe van (lenne) az oktatási intézményeknek.

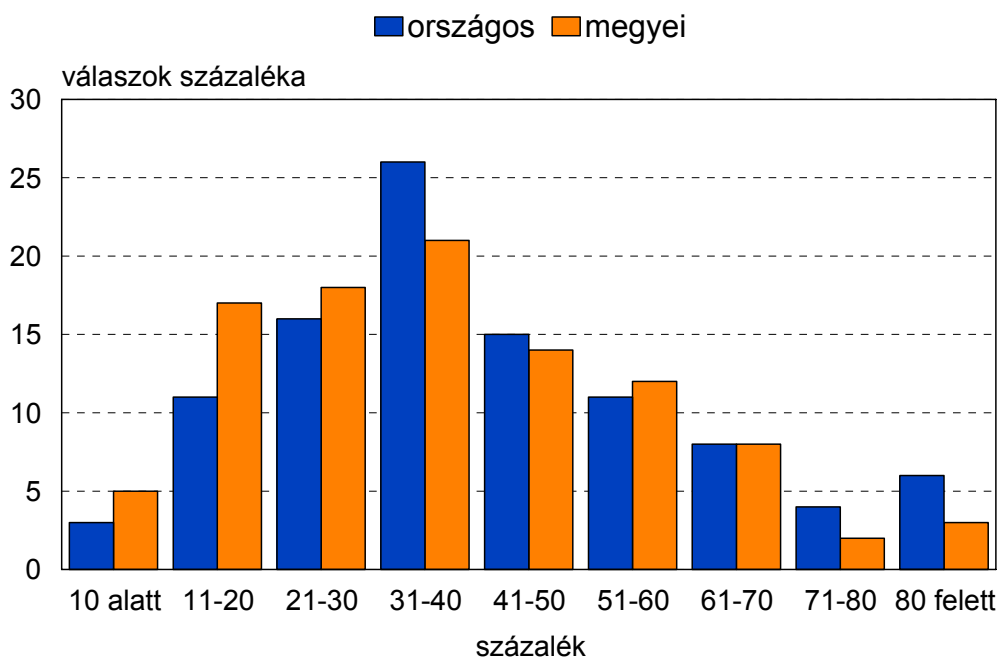
A munkaügyi szakemberek többször felhívták már a figyelmet arra, hogy az iskolából kilépve nagy eséllyel pályakezdő munkanélküliként indulnak a fiatalok. Ezt támasztja alá, hogy a saját korosztályon belül a fiatalok munkanélküliségi arányszáma az átlagnál magasabb, felülreprezentáltak. Ezeket a társadalmi folyamatokat természetesen a diákok is érzik, látják, s hatással van szemléletükre, jövőképükre is.

Mindezen élményvilág visszaköszön abban a kérdéspárban is, ahol arra voltunk kíváncsiak, hogy a fiatalok mekkorának látják az országos és a megyei munkanélküliségi rátát. Itt mindkét esetben jelentős felülbecslés történt, ami nem egyszerűen a hiányos tájékozottság által okozott tévedés, hanem a környezet állapotából levezetett negatív érték, ami önmagában is károsan befolyásolhatja a fiatalok elképzeléseit.

Az országos ráta becslésére a fiatalok 68 százaléka vállalkozott, és közel négy és félszeresre, 44 százalékosra becsülték azt. A megyei rátánál már magasabb, 39 százalék volt a válaszolni nem tudók aránya, és itt az átlag 40 százalék volt, ami kb. kétszeres túlbecslés. Érdekes, hogy átlagban a megyei rátát alacsonyabbra becsülték, mint az országosat, holott a valóságban ez éppen fordítva van.

Mindkét esetben a fiúk voltak pontosabbak, igaz csak hajszállal, az országos rátát 41, a megyeit 38 százalékra becsülték. A relatívan nagyobb tájékozottság játszhatott bele a tanulmányi eredmény szerinti különbségtételbe, bár ez csak az országos rátánál volt szignifikáns, itt a jeles tanulók becslése "csak" 35 százalék, míg a gyengéké 49 százalék volt. Szintén markáns különbségek voltak mérhetőek az iskola típusa szerinti tagolásnál, a gimnazisták itt mindkét rátát 36 százalékban állapították meg, a szakközépiskolások az országosat 40, a megyeit 38, míg a szakmunkások az országosat 51, a megyeit 43 százalékra becsülték. Az alábbi ábra a becslések eloszlását mutatja.

A munkanélküliségi ráta becslése

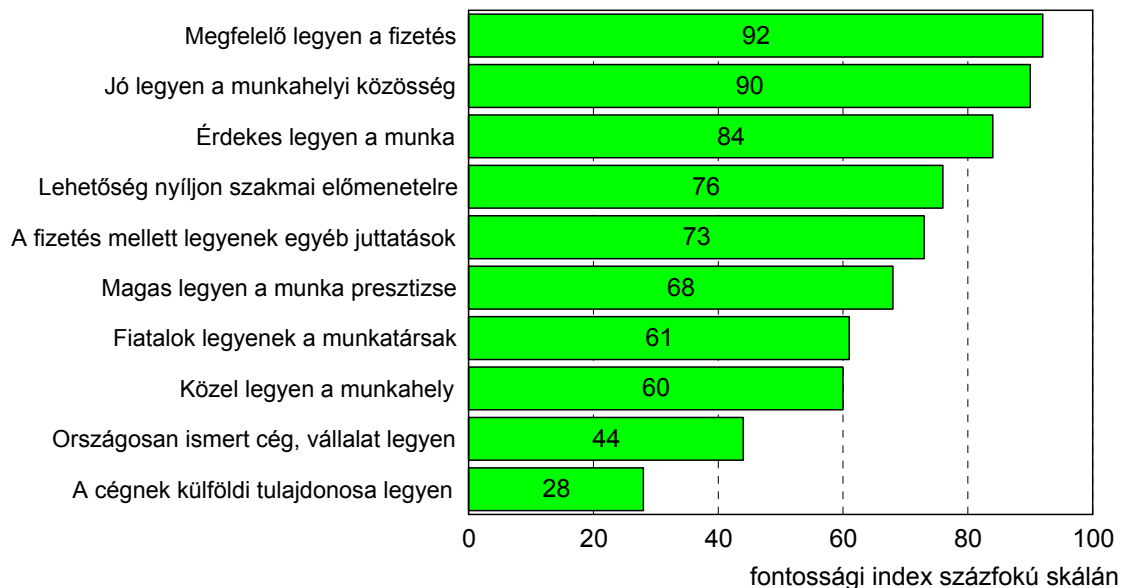

Látható, hogy a becslések a harminc és negyven százalék közti értékekre összpontosultak. A megyei rátát a válaszadó fiatalok 12, míg az országosat csak 3 százaléka találta el. Elgondolkodtató az a jelenség, hogy a fiatalok a megyei szintből kiindulva, ahhoz hasonlóan ítélik meg az országos rátát.

A blokk végén azt kérdeztük meg, hogy a munkába álláskor a munkahely

kiválasztásánál bizonyos szempontok mennyire lesznek fontosak a fiatalok számára. Tíz szempontot soroltunk fel, melyeknek százfokú skálán történő értékelését az alábbi táblázat mutatja. (A kérdés feltételezte azt a hipotetikus esetet, hogy a fiatalok szabadon válogathatnak a munkahelyek közt. Ez nyilvánvalóan nem lesz igaz, de így képet kaphatunk a mögöttes motivációkról.)

A munkahely kiválasztásában mennyire fontosak az alábbiak?

A sorrend élére a megfelelő fizetés került, ami egyáltalán nem meglepő, ez valószínűleg bárhol így lenne. A jó közösség felértékelése már inkább életkori specialitás. Nagyon magas pontszámot kapott még a munka érdekessége és a szakmai előmenetel lehetősége, ez szintén jellemző igénye a karrier elején állóknak. A teljesülése persze bizonytalan, és sokan valószínűleg erről mondanak le a leggyorsabban. Az utolsó két item került az 50 pontos határ alá, vagyis ezeket nem tartják fontosnak a fiatalok, bár mindkét item hasonló elvárást céloz, a biztos, tőkeerős munkahelyet.

Ha ezt a kérdést megvizsgáljuk az egyes társadalmi/demográfiai szegmensek alapján, akkor az derül ki, hogy a munkahely közelsége, a külföldi tulajdonos és az egyéb juttatások fontosabbak a fiúknak, mint a lányoknak. A jobb tanulmányi eredményűeknél lényegesebb szempont a munka érdekessége – ők valószínűleg nagyobb választékból is választhatnak majd. Ami pedig az iskola típusát illeti, a gimnazistáknak lényegesebb a munka érdekessége és a szakmai előmenetel lehetősége, míg a szakmunkásoknak elsősorban a munkahely közelsége fontos.

Ha a felsorolt 10 itemet faktoranalízis segítségével elemzzük, akkor kiderül, hogy a munkahely kiválasztását meghatározó szempontok három halmazba rendeződnek a diákok gondolkodásában.

1. faktor: „közösség”	faktor súly
Jó legyen a munkahelyi közösség	0.68
Fiatalok legyenek a munkatársak	0.62
Érdekes legyen a munka	0.61
Közel legyen a munkahely	0.56
A fizetés mellett legyenek egyéb juttatások (üdülés, telefon, benzinpénz stb.)	0.32
2. faktor: „külső identitás”	faktor súly
A cégnek külföldi tulajdonosa legyen	0.83
Országosan ismert cég, vállalat legyen	0.74
Fiatalok legyenek a munkatársak	0.40
A fizetés mellett legyenek egyéb juttatások (üdülés, telefon, benzinpénz stb.)	0.31
Érdekes legyen a munka	-0.14
3. faktor: „önmegvalósítás”	faktor súly
Lehetőség nyíljon szakmai előmenetelre	0.71
Magas legyen a munka presztizse	0.63
A fizetés mellett legyenek egyéb juttatások (üdülés, telefon, benzinpénz stb.)	0.47
Megfelelő legyen a fizetés	0.43
Jó legyen a munkahelyi közösség	0.32
Országosan ismert cég, vállalat legyen	0.31
Közel legyen a munkahely	-0.19

Az első csoport a közösséggel kapcsolatos jellemzőket tartalmazza, így ide tartozik a megfelelő munkahelyi közösség, a fiatal munkatársak, és az érdekes munka. Az egyén identitásának és munkahelyhez való viszonyának meghatározásában szerepet játszanak olyan tényezők, a cég tulajdonosa, a vállalat ismertsége, a munkatársak dinamizmusa. Ezek alkotják a “külső identitás” faktort, melyben a munka tartalmi része alárendelt szerepben van. Jól elkülönült halmazba rendeződnek az egyéni önmegvalósítás, kiteljesedés jellemzői, a szakmai előmenetel, a munka presztizse, a megfelelő fizetés, és az egyéb juttatások.

5. A FIATALOK ÉRTÉKRENDJE

Az emberi viselkedés egyik legfontosabb mozgatórugója az egyén értékrendje, mely egyúttal abban is segít, hogy szemléletünk, világképünk koherens egésznek alkosson, rendszerré szerveződjön. Ahhoz, hogy a fiatalok cselekedeteit megértsük, esetleges jövőbeni reakciójukat prognosztizálhassuk, szükséges, hogy képet kapjunk értékrendjükről.

Arra kértük a tanulókat, hogy értékeljenek különböző kijelentéseket a szerint, hogy melyikkel milyen mértékben értenek egyet. Az értékrenddel kapcsolatos kijelentéseket három csoportba rendeztük: karrier, lelki béke, liberalizmus.

Karrier	Miskolc	Edelény	Szerencs
Saját sorsunkért önmagunk vagyunk felelősek.	86	82	85
A mai világban nem lehetünk válogatósak, minden lehetőséget meg kell ragadni.	73	74	69
A korábbi nemzedékek szokásait felül kell vizsgálni.	58	60	59
Az álmok tartják fenn a világot.	36	33	39

az egyetértés mértéke százfokú skálán

A karrierre vonatkozó itemek megítéléséből kiolvasható, hogy az önmegvalósítást alapvető vezérelvként fogadják el, vallják, hogy saját sorsunk alakulásáért önmagunk vagyunk felelősek. Elfogadják az intézményes célokat és a célok eléréséhez rendelt - olykor kíméletlen - eszközöket egyaránt. A karrier és a boldogulás érdekében nem lehetünk válogatósak, minden lehetőséget meg kell ragadni. Mindhárom település diákjai inkább realisták, elvetik azt az állítást, hogy az álmok tartják fenn a világot. Az álmodozók aránya valamivel magasabb a szerencsi tanulók körében, továbbá a fiatalabbak és a jeles tanulók között.

Ha a válaszokat a többi demográfiai változó tükrében nézzük, láthatjuk, hogy a diplomás szülők gyermekei, a jó tanulmányi eredményt elérők, továbbá a lányok kevésbé gondolják, hogy minden lehetőséggel élni kell, minőségi szempontokat is érvényesíteni akarnak döntéseikben. A karrierre vonatkozó itemek összesített pontszáma százfokú skálán 64 pont. A karrier általánosságban valamivel fontosabb a fiúknak. Iskolatípusok mentén vizsgálva a kérdést nem találtunk szignifikáns eltérést.

Lelki béke	Miskolc	Edelény	Szerencs
Az embereknek meg kell tanulniuk, hogy azzal ériék be, ami van.	63	57	59
Hit nélkül nincs értelme az életnek.	53	68	66
Az emberek egy áttekinthetetlen gépezet fogaskerekei lettek.	49	58	57
Az életnek nincs semmilyen célja.	29	10	11

az egyetértés mértéke százfokú skálán

A lányok, a fiatalabb válaszadók (14-15 évesek) és a jobb tanulók között többen vallják, hogy hit nélkül nincs értelme az életnek. (Az átlag 60 százalék). Az iskolatípus is szegregálja a válaszokat, a gimnáziumokban a tanulók 70 százaléka gondolja, hogy az embernek szüksége van hitre (nem feltétlenül vallási értelemben), a szakközépiskolásoknak 61, a szakmunkástanulóknak, szakiskolásoknak pedig a fele, 54 százaléka vélekedik így.

Az emberek jelentős része a lelki nyugalmat a vallásban találja meg. Ez nem jellemző a vizsgált fiatalokra, csupán 23 százalékuk nyilatkozott úgy, hogy a vallás inkább fontos, vagy nagyon fontos szerepet tölt be az életében. Az egyetértés mértéke százfokú skálán számolva 29 pont ami egyértelmű elutasítást jelent. A vallásos diákok az átlagnál többen vannak a lányok, a nem helyi és jeles tanulók között, de arányuk egyik szubpopulációban sem éri el a 40 százalékot.

A karrier-orientált vélemények ellenére a tanulók kétharmada (65 százaléka) úgy véli, hogy az embereknek meg kell tanulniuk, hogy azzal ériék be, ami van. Ez azt jelenti, hogy a karrier számukra addig érdekes, amíg nincs meg a biztos egzisztencia. A fiatalok küzdési vágya, harciassága a szülő képzettségi szintjének emelkedésével folyamatosan nő. Míg a képzetlen szülők gyermekeinek 75 százaléka véli úgy, hogy az embereknek meg kell tanulniuk, hogy azzal ériék be, ami van, addig az érettségizettek gyerekeinek 61 százaléka, a diplomások szülők gyermekeinek pedig csak a fele gondolja, hogy el kell fogadni az adott helyzetet. Százfokú skálán kifejezve az átlag 62 pont.

Ugyanakkor a gimnazisták és szakközépiskolás diákok az átlagnál nagyobb arányban vallják, hogy az ember egy áttekinthetetlen gépezet elidegenedett alkotórésze lett. Ezt a belső konfliktust 32-37 százalékuk a rendszeres templomba járással, a lelki gyakorlatokkal próbálja oldani. Összességében a tanulók 29 százaléka egyetért azzal, hogy az életnek nincs semmilyen célja, de ez az átlag elfedi azt a tényt, hogy a miskolci tanulók ennél is nagyobb arányban, míg a szerencsi és edelényi kérdezettek csupán elenyésző arányban vallották ezt.

Összehasonlítva ezt a két dunántúli megyei jogú város adataival (Veszprém, Szombathely) megállapítható, hogy a borsodi megyeszékhelyen tanulók között többen vannak a szkeptikusok. A lelki béke és a nihil életérzésének fontosságára vonatkozó kijelentések összesített pontszáma 47, ami jól mutatja a fiatalok e témával kapcsolatos megosztottságát. A lelki béke összességében fontosabb a lányoknak (+5 pont), az alacsonyabb tanulmányi eredményt elért tanulóknak, és az alacsonyabb képzettségi szintű családi háttérrel rendelkezőknek. Természetesen a vallásos, templomba járó tanulóknak az átlagnál valamivel fontosabb a lelki béke (55 pont).

Liberalizmus	Miskolc	Edelény	Szerencs
Helyes, ha dohányzó helyet jelölnek ki az iskolában a diákoknak.	66	59	47
A homoszexualitás erkölcstelen.	63	68	50
Helyes, hogy vannak nudista strandok.	53	49	41
A házasságon kívüli szexuális élet helytelen.	50	58	57

az egyetértés mértéke százfokú skálán

A vizsgált tanulók alapvetően liberális beállítódásúak, de nem szélsőségesen. Az iskolai dohányzóhelyeket a többség (66 százalék) engedélyezné, de a nudista strandok megítélésében már bizonytalanabbak, csak úgy, mint a házasságon kívüli szexuális kapcsolat kérdésében. A tanulók többsége (63 százalék) erkölcstelennek tartja az azonos nemű párkapcsolatot.

Az egyes itemek megítélése között több változó mentén is különbséget lehet tenni. A nudista strandok létét támogatók között sokkal több a fiú, valamint a gyenge tanulmányi eredményt produkáló tanuló, s a templomba nem járó fiatal. Ezzel szemben a homoszexualitást éppen ők utasítják el a legmagasabb arányban. A házasságon kívüli szexuális életet a lányok, a diplomás családok gyermekei, képzettebb családok jeles tanulói, és természetesen a hívők utasítják el.

A fenti itemek alapján klaszteranalízissel elkülönítettük a liberális és a konzervatív felfogású fiatalok. Előbbiek a diákok 45, utóbbiak 55 százalékát teszik ki. Ha összességében nézzük a válaszok megoszlását, az átlagosnál valamivel több liberálisabb felfogású tanuló van a fiúk, a gyengébb tanulmányi eredményt elérő tanulók, valamint a miskolci diákok között.

Hangsúlyozni kell azonban, hogy a klaszterelemzés nem tesz különbséget "kicsit"

konzervatív és “nagyon konzervatív” tanulók között. Ezért szükség volt arra, hogy a négy liberális értéket képviselő itemet összevonva alkossunk egy új változót, mely a liberális értékekkel való egyetértés mértékét összegzi. E változó értéke - mely 0 és 100 között lehet, ahol a 100 a maximális egyetértést, míg a 0 az egyöntetű elutasítást jelenti - 58 pont, ami azt jelenti, hogy a legtöbb liberális itemmel egyetértenek ugyan a tanulók, de csak kis mértékben, a tanulók liberalizmusa korlátozott.

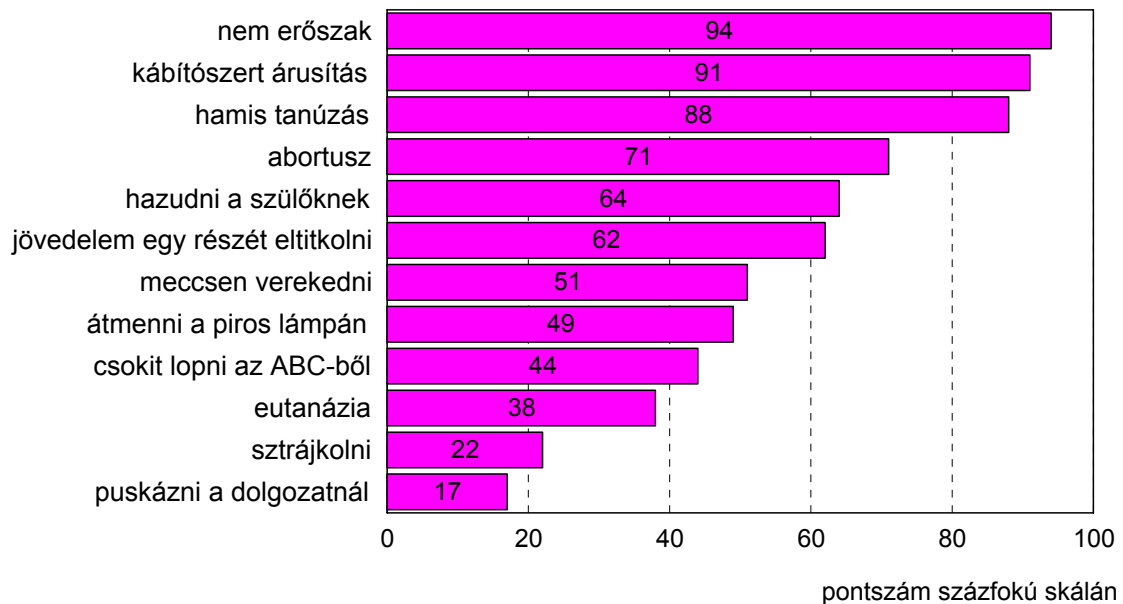
	Liberálisok (45 %)	Konzervatívok (55 %)
Helyes, ha dohányzó helyet jelölnek ki az iskolában a diákoknak.	75	56
Helyes, hogy vannak nudista strandok.	71	35
A homoszexualitás erkölcstelen.	57	67
A házasságon kívüli szexuális élet helytelen.	16	80

az egyetértés mértéke százaléku skálán

A mentálhigiénés helyzet és a fiatalok értékrendje természetesen nem függetlenek egymástól. A liberális értékek gyenge pozitív korrelációt mutatnak az egészségrombolással. Ez azt jelenti, hogy a liberális értékeket vallók között szignifikánsan nagyobb arányban fordul elő önkárosító magatartásforma (dohányzás, drog, alkohol fogyasztás).

Az empirikus adatfelvétel során olyan adatokat is gyűjtöttünk, amely alapján képet kaptunk a különböző destruktív cselekedetek megítéléséről. Arra kértük a tanulókat, hogy az általunk felsorolt cselekményeket értékeljék aszerint, hogy mennyire érzik súlyosnak.

Mennyire súlyosak az alábbi cselekedetek?

A legsúlyosabb bűncselekménynek a nemi erőszak, a hamis tanúzás és a kábítószer árusítása minősül, százfokú skálán 85 pont felett van a súlyosságuk. Közepesen súlyosnak ítélik a tanulók az abortuszt valamint a szülőknek való hazudást. Bizonytalan a megítélése a jövedelem adóhatóság elől való eltitkolásának, a verekedésnek és a közlekedési kihágásnak. Inkább nem súlyos a csokilopás és az eutanázia, s egyáltalán nem súlyos cselekedetnek a csekély társadalmi veszélyességű sztrájkot és a dolgozatnál való puskázást minősítették a diákok.

Szignifikáns eltérés, hogy a lányok a legtöbb cselekedetet átlagosan 6-8 ponttal súlyosabbnak ítélték mint a fiúk. Érthetően különösen nagy az eltérés az abortuszt illetően, míg a lányok 77 pontra értékelték, addig a fiúk csak 65 pontra, de markáns eltérés tapasztalható az adócsalás, az eutanázia és a hazugság megítélésében is. Az is megfigyelhető, hogy az idősebb diákok és a képzettebb szülők gyermekei valamivel enyhébben ítélték.

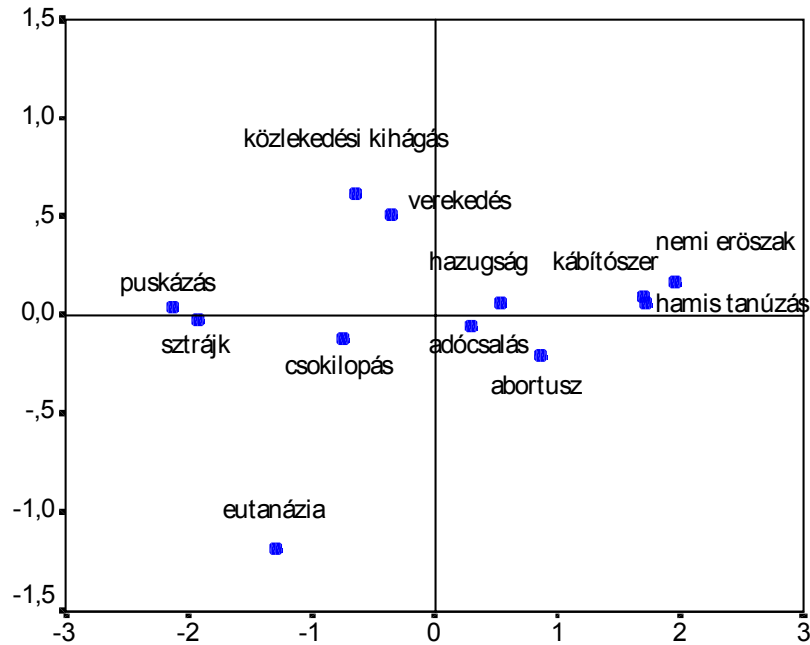
Az egyes iskolatípusok között is vannak eltérések. A szakmunkástanulók a csokilopást, az abortuszt, a sztrájkot és az adócsalást ítélik súlyosabbnak az átlagnál, a szakközépiskolások a hazugságot súlyosabbnak a közlekedési kihágást enyhébbnek ítélik. A gimnáziumok tanulói a hamis tanúzást és a nemi erőszakot büntetnék még keményebben.

Ha a felsorolt 12 itemet faktoranalízis segítségével elemzzük, akkor kiderül, hogy a cselekedetek négy halmazba rendeződnek a diákok gondolkodásában.

1. faktor: „csekély társadalmi veszélyű”	faktor súly
puskázni a dolgozat írásánál	0.74
csokit lopni az ABC-ből	0.71
átmenni a piros lámpán	0.64
foci meccsen verekedni a másik csapat szurkolóival	0.26
hazudni a szülőnek	0.22
2. faktor: „közösség elleni vétség”	faktor súly
kábítószer árusítani	0.77
foci meccsen verekedni a másik csapat szurkolóival	0.62
jövedelem egy részét eltitkolni az adóhatóság előtt	0.55
hamisan tanúzni a fegyelmi tárgyaláson	0.22
3. faktor: „személy elleni vétség”	faktor súly
nemi erőszakot elkövetni	0.74
hamisan tanúzni a fegyelmi tárgyaláson	0.67
magzatot elvetetni	0.51
hazudni a szülőnek	0.44
4. faktor: „vitatott cselekedetek”	faktor súly
sztrájkolni	0.71
menthetetlen beteget halálhoz segíteni	0.65
magzatot elvetetni	0.43
jövedelem egy részét eltitkolni az adóhatóság előtt	0.34

Az első csoport a csekély társadalmi veszélyességű cselekedeteket tartalmazza. Ide tartozik a puszkázás, a verekedés, a hazugság, kis értéke miatt a csoki lopása, a közlekedési kihágás. A társadalmilag veszélyes cselekedet két faktorba sorolódna, a közösség elleni vétségek a kábítószer árusítása, a verekedés, az adócsalás és a hamis tanúzás, a személy elleni legfőbb vétségek a nemi erőszak, az abortusz. Jól elkülönült halmazba rendeződnek a jogilag vagy erkölcsileg vitatott cselekedetek. A faktort alkotó itemek az eutanázia, az abortusz, a sztrájk és a nálunk már-már nemzeti sportként zajló adóeltitkolás.

Az egyes társadalmi cselekedetokről alkotott vélemények alapján - többdimenziós skálázással - meghatároztuk az egyes cselekedetek egymáshoz viszonyított helyzetét. A diagramon az itemek egymástól való távolsága azt jelzi, hogy megítélésük mennyire hasonló. Akkor kerül két változó egymáshoz közel, ha a válaszolók ugyanúgy ítélik meg őket. A lenti ábrán - melyen jól látható a cselekedet összetartozása és elkülönülése - a vízszintes tengely az enyhe-súlyos dimenzió, a függőleges tengelyt pedig a vitatott-egyértelmű fogalompárral lehet azonosítani.

Egy másik matematikai-statisztikai eljárás segítségével azt térképeztük fel, hogy a válaszok alapján milyen csoportokba rendeződnek a tanulók. A klaszteranalízis során azokat a tanulókat, akik hasonlóan vélekednek az egyes cselekedetekről külön csoportokba, ún. klaszterekbe soroltuk. A vizsgált mintában három jól elkülöníthető csoportot határozhatunk meg, mely csoportok egyben társadalmi intézményekhez való viszonyokat is jelölnek.

Az egyik klaszterbe azok a tanulók tartoznak, akik valamennyi általunk felsorolt cselekedetet súlyosnak ítélték. Ők tipikusan konform módon viszonyulnak a társadalmi szabályokhoz, azok megsértését szigorúan büntetnék. Ide tartozik a tanulók 41 százaléka.

A második csoport az újítóké, akik a megváltozott erkölcsi világrendhez kötődő értékek mentén szervezik az életüket. A szabályok megsértését a realitások alapján szankcionálnak, ennek megfelelően liberálisabb beállítottságúak. A felsorolt cselekedetek felét enyhének vagy egyáltalán nem súlyosnak vélik. Az újítók-realisták csoportjába tartozik a diákok 51 százaléka.

A harmadik klaszter tagjai csupán három cselekedet (hamis tanulás, nemi erőszak, közlekedési kihágás) tartanak súlyosnak a felsoroltak közül, a legtöbb itemre adott érték nem haladja meg az 50 pontot sem. A társadalmi szabályokkal szemben lázadóbbak, ennek megfelelően a szabálysértőkkel szemben elnézőek. A tanulók 7 százaléka ilyen.

Az egyes cselekedetek súlyosságának megítélése az egyes klaszterekben

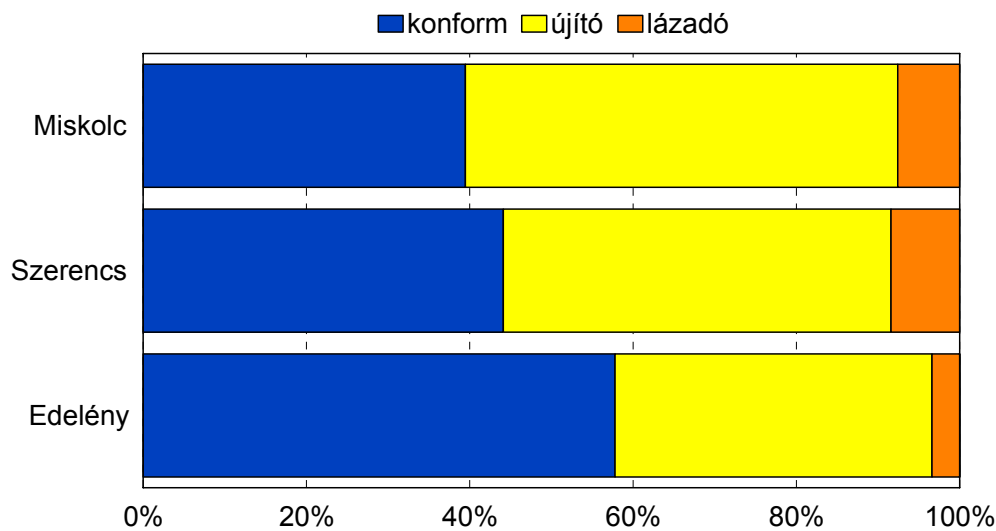
(átlagpontszám százfokú skálán)

	1. klaszter (pontszám)	2. klaszter (pontszám)	3. klaszter (pontszám)
kábítószert árusítani	94	90	64
csokit lopni az ABC-ből	54	35	63
puskázni a dolgozat írásánál	25	8	23
átmenni a piros lámpán	66	31	86
magzatot elvetetni	84	58	70
sztrájkolni	36	13	12
menthetetlen beteget halálhoz segíteni	64	19	19
jövedelem egy részét eltitkolni az adóhatóság elől	78	50	42
meccsen verekedni a másik csapat szurkolóival	69	40	21
hazudni a szülőknek	77	56	53
nemi erőszakot elkövetni	97	93	90
hamisan tanúzni a fegyelmi tárgyaláson	93	83	81
társadalmi szabályokhoz való viszony	konform	újító	lázadó
szankciókhoz való viszony	szigorú	realista	elnéző
a tanulók klaszteren belüli aránya	41 %	51 %	8 %

Érdeemes közelebbről is megvizsgálni az egyes klaszterek társadalmi-demográfiai összetételét. A lázadók magasabb arányban vannak a fiúk, a közepesen kvalifikált családok gyermekei körében, valamint a szakmunkástanulók között. A konformok ezzel szemben az alacsonyán képzett családok gyermekei, a lányok és a gyenge tanulók között találhatók. Az újítók között átlag feletti arányban vannak fiúk, magasan kvalifikált családok gyermekei és jeles tanulók.

Ezek a magatartásformák utolérhetőek az életvezetési jellemzőkben is, pl. az újítók és lázadók körében intenzívebb egészségkárosítási tevékenységet mértünk, míg a konform viselkedést követők körében a lelki béke fontossága átlag feletti.

A tanulók társadalmi normákhoz való viszonya

A fiatalok értékrendjét úgy is meg lehet közelíteni, ha az egyes érdekekhez való viszonyukat feltárjuk. A kérdőívben egy hosszú -19 itemből álló - táblázatban a különböző típusú érdekekre vonatkozó állításokat írtunk le, melyeket a válaszadónak 7 fokozatú skálán kellett elhelyeznie aszerint, hogy mennyire érzi fontosnak őket. A kapott válaszokat százfokú skálára számoltuk át.

A táblázat adataiból jól látszik, hogy a válaszolók a legtöbb itemet igen fontosnak ítélték. Feltűnően sok kijelentést értékelték 70 pont fölé, s az is megállapítható, hogy az érdekek minden fő típusából találunk magas átlagpontszámút. Külön figyelmet érdemel, hogy az ötven pontos határ alatt csupán egy item található, a politikai önkifejezésre vonatkozó. Ez a politikai közöny általános jelenség a fiatalok körében.

Részletesebb elemzés során kiderült, hogy a válaszoló neme csak kis mértékben van befolyással a kapott válaszokra, három item esetében van eltérés, a lányoknak 5-6 ponttal fontosabb a lelki kiegyensúlyozottság, és a baráti kapcsolatok alakulása. A fiúk a fogyasztói árak alakulására és megfelelő szabadidőre érzékenyebbek. Ha az egyes kérdések fontosságát a szülő iskolai végzettségének dimenziójában vizsgáljuk nem okoz meglepetést, hogy a képzetlenebb családok gyermekeinek az átlagnál kevésbé fontos, hogy információt szerezzenek az országos eseményekről (51 pont), a természeti környezet állapota (74 pont!)

valamint a lelki béke (79 pont), a világnézeti szabadság (60 pont). Ezzel szemben az átlagnál fontosabb számukra, hogy legyen elég szórakozóhely a közelben.

Kérem rangsorolja az alább felsoroltakat fontosság szerint...

(pontszám százfokú skálán)

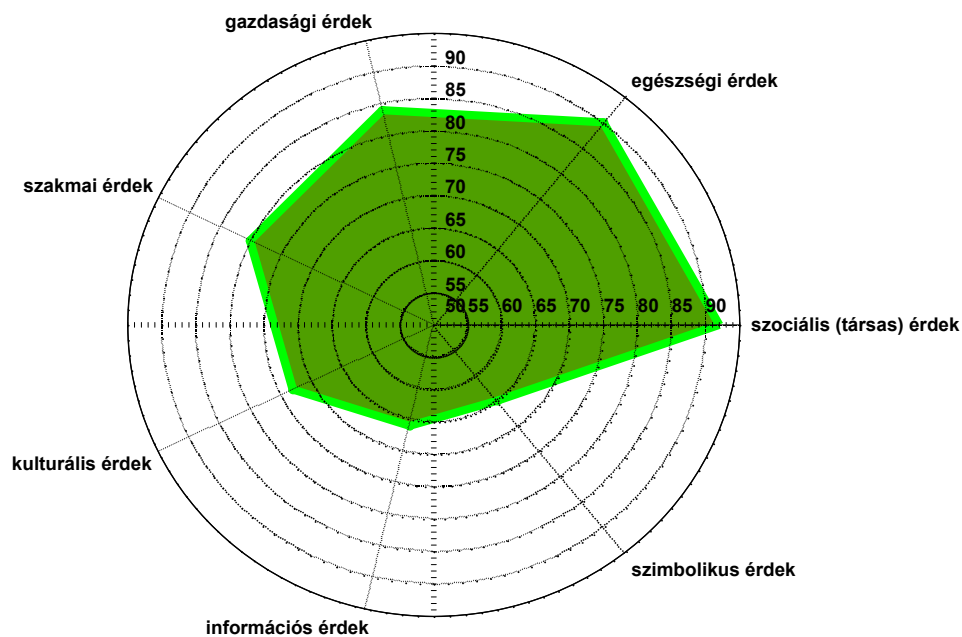
	<i>fiúk</i>	<i>lányok</i>	<i>eltérés</i>
legyen biztos állásom	96	95	-1
egészségi állapotom	95	96	+1
családi kapcsolataim	95	95	0
olyan szakmában dolgozhassak, amely valóban érdekel	93	93	0
keresetem, jövedelmem alakulása	91	89	-2
iskolaválasztás, továbbtanulás, képzés	90	93	+3
baráti kapcsolataim alakulása	85	90	+5
a természeti környezet állapota	85	85	0
elég szabadidővel rendelkezek	84	77	-7
ne alkalmazzanak velem szemben hátrányos megkülönböztetést	84	87	+3
lelki kiegyensúlyozottságom	81	87	+6
hivatalos ügyeimmel kapcsolatos információszerzés	76	72	-4
hitem, világnézetem szerint élhessek	71	73	+2
a fogyasztói árak alakulása	68	63	-5
megfelelő tájékoztatás az országos eseményekről	65	62	-3
információszerzés helyi eseményekről	60	58	-2
beeszmolás az oktatási szervezet rendszerébe	57	54	-3
legyen elég szórakozóhely a közelemben	54	52	-2
kifejezésre juttathassam politikai álláspontomat	38	39	+1

Mindez leképeződik az iskolatípusok mentén is. A gimnazisták körében a továbbtanulás, az információszerzés és a lelki kiegyensúlyozottság tekintetében mérhető pozitív irányú eltérés. Más településeken végzett összehasonlító érdektipológiai vizsgálatok alapján állítható, hogy az életkor növekedésével, a gazdasági-társadalmi státusz megváltozásával átrendeződik a fiatalok érdekhierarchiája.

Mivel a 19 item túl sok ahhoz, hogy alaposan átlássuk, a beérkezett válaszok alapján az eredeti kérdésekből 7 összetett indexet szerkesztettünk. A mutatók a következőképpen alakultak ki. Olyan itemanalízist végeztünk, mely során kiszámítottuk, hogy az egyes itemek miképpen korrelálnak egymással. Az elemzés során hét- egymástól elkülöníthető -

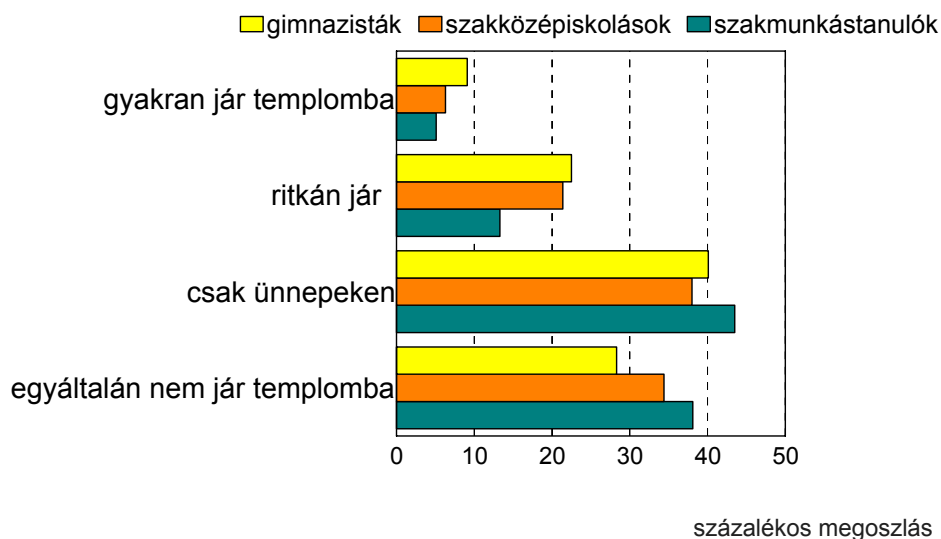
kérdéscsoport alakult ki, mely csoportokon belül az egyes itemek magas korrelációban állnak egymással. A végső indexeket e kérdések összevonásával kaptuk. A hét index a következőképpen alakul:

- * Gazdasági érdek index (pl. fogyasztói árak alakulása, vagyoni helyzet, egzisztencia);
- * Információs érdek index (ide tartoznak a különböző kérdésekben való információhoz jutással kapcsolatos kérdések);
- * Egészségi érdek index (ide tartozik a fizikai és a mentális egészség);
- * Szociális (társas) érdek index (barátok, család);
- * Kulturális érdek index (szórakozóhely, szabadidő, környezet);
- * Szakmai érdek index (szakmaválasztás, szakmai előmenetel, továbbtanulás);
- * Szimbolikus érdek index (beleszólás a politikába, diszkrimináció, világnézeti szabadság).

A vizsgált tanulóknak mindhárom településen a szociális (társas) és az egészségi érdekek bizonyultak a legfontosabbnak, százfokú skálán 90-91 pont, de a gazdasági és szakmai érdekek is 80 pont feletti pontszámot kaptak. A kulturális érdekek csak közepesen, az információs és szimbolikus érdek (ez utóbbi tartalmazza a politikai érdeket is) pedig a legkevésbé fontos.

A tanulók templomba járási szokásai

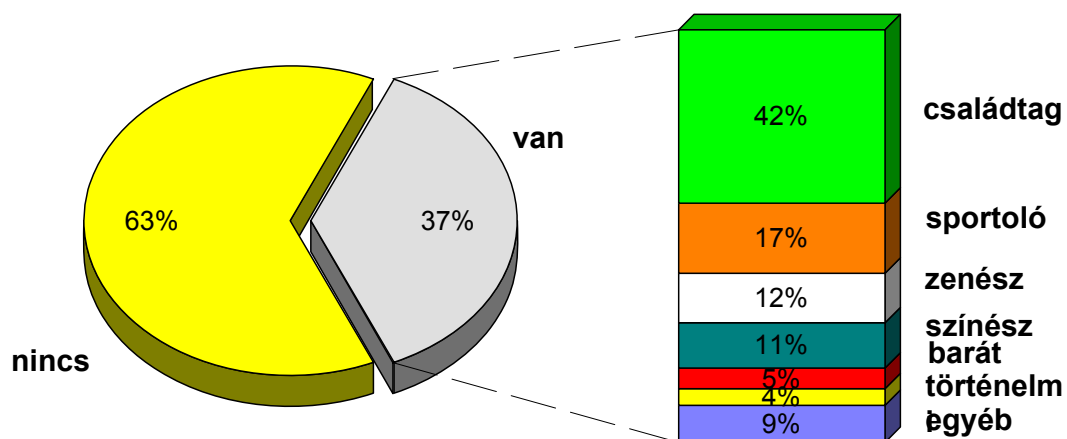

Az utóbbi évtizedben - jelentős társadalmi igényre reagálva - felerősödött a vallási nevelés, fokozatosan erősödnek az egyházak, sőt bizonyos fokig divat is lett egyházi ünnepek, családi események idején templomba járni. A kérdezett diákok harmada (35 százalék) soha nem fordul meg templomban, további 41 százalékuk csak nagy egyházi vagy családi ünnepek alkalmával. Mindössze a tanulók 25 százaléka nyilatkozott úgy, hogy rendszeresen vagy alkalmanként eljár a vallási gyülekezetben. Összességében intenzívebb templomba járási szokást mértünk a jobb tanulmányi eredményt produkálóknál, a lányoknál, a gimnazistáknál és az edelényi tanulóknál.

Egyértelmű, hogy a templomba járást nem lehet azonosítani a vallásossággal. Ezt támasztja alá az is, hogy a templomba rendszeresen járó fiatalok 13, az alkalmankénti látogatók 49 százaléka nyilatkozott úgy, hogy a vallás nem tölt be fontos szerepet az életében, ugyanakkor a vallásos tanulók negyede soha nem jár templomba.

Az értékrend kérdésköréhez érdekes adalékkal szolgál, hogy a megkérdezett tanulók túlnyomó többségének (63 százalék) nincs példaképe, akinek van, azok legnagyobb számban (79 fő) valamelyik családtagjukat nevezték meg, ezen belül is a legtöbb említést a szülők, illetve az édesanyák kapták. A sportolók (pl. Koko, Éles József, Dávid Kornél, M. Jordan Ronaldo, Schummacher) 31, a zenészek, énekesek (pl. Madonna, DJ-k, Spice Girls, Jim Morrison, Ganxta Zolee) 20, a színészbálványok (pl. Schwarzenegger, J.C. van Damme, Julia Roberts) 21 említést tudhatnak magukénak.

Van példaképed?

Azok aránya, akik úgy nyilatkoztak, hogy van példaképük a legtöbb alpopulációban állandó, csupán két demográfiai változó (nem és iskola) mentén találtunk szignifikáns eltérést. A fiúk magasabb arányban jelölték meg példaképet (43 százalék). Az iskolák közül a gimnáziumokban tanul a legtöbb olyan diák, akinek van példaképe (41 százalék).

6. A DIÁKOK PSZICHÉS ÁLLAPOTA

A tanulók mentálhigiénés helyzetét, értékrendjét is felmérő kutatásunk nem lenne teljes a diákok pszichés állapotának vázolója nélkül.

A tanulók többsége a lelki állapotára vonatkozó pozitív jellemzőket érezte magára nézve igaznak, ugyanakkor a vizsgált középiskolások 30-40 százaléka kisebb nagyobb intenzitással, de küszködik valamilyen lelki problémával.

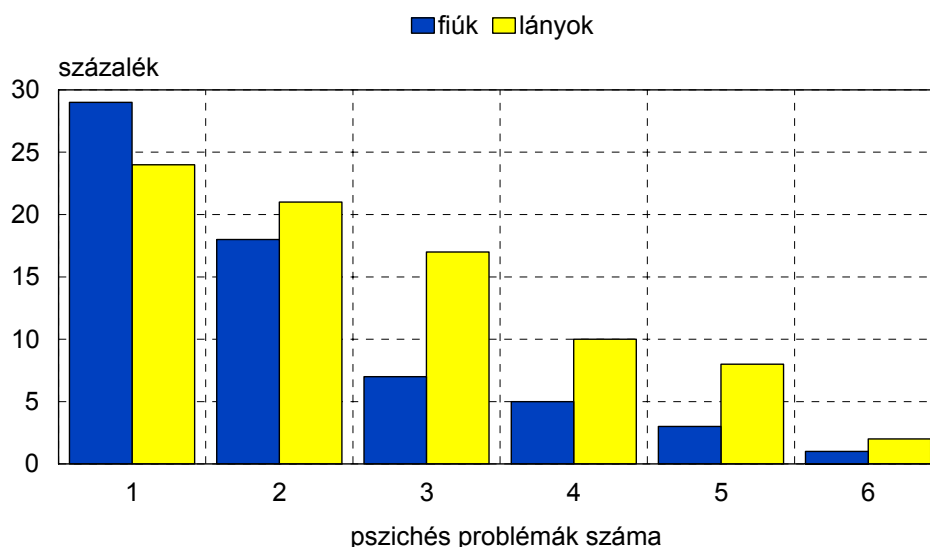
A következő állításokat mennyire érzed igaznak magadra nézve?

	teljesen %	inkább igen %
Boldog vagyok	27	49
Mostanában gyakran idegeskedem.	15	33
Sikeresnek tartom magam.	8	34
Gátlásos vagyok.	10	24
Néha úgy érzem, hogy senkinek sincs rám szüksége.	13	17
A vallás fontos szerepet tölt be az életemben.	6	19
Mostanában sokszor egyedül érzem magam.	11	15
Gyakran fog el félelemérzés.	6	15
Általában rosszul alszom.	4	9

A diákok fele nyilatkozott úgy, hogy gyakran idegeskedik, 30 százaléka érzi néha úgy, hogy senkinek sincs rá szüksége. A gátlásossággal 34 százalékuk, a magány érzetével 26 százalékuk, félelemérzéssel pedig minden ötödik tanuló küzd több kevesebb rendszerességgel. Az alvászavar 13 százalékuknál jelentkezik.

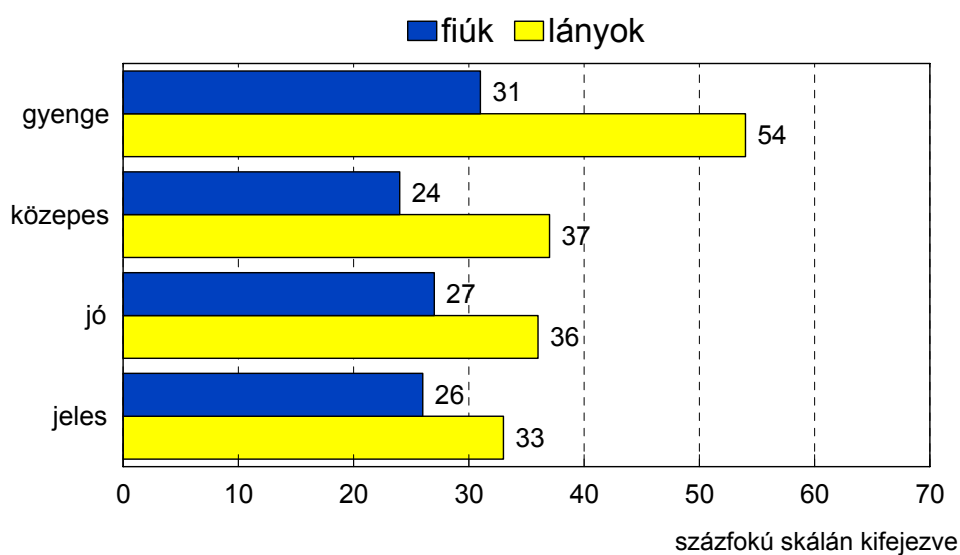
Ha összevonjuk a pszichés problémákat (félelemérzés, magány, gátlások, alvászavar, idegesség, feleslegesség érzése) egy közös változóba, akkor megdöbbentő, hogy 71 százalékánál találtunk legalább egy itemet, 45 százalékánál minimum kettőt, s a tanulók negyedénél három vagy több pszichés probléma előfordulását regisztráltuk. Gyakran fordul elő legalább egy "tünet" a tanulók 31 százalékánál, kettő vagy több 14 százalékuknál.

Az pszichés problémák előfordulási aránya

Ahogy az várható volt, a pszichés problémák pozitív korrelációt mutatnak a nihil értékeivel, a lelki békére való törekvéssel való egyetértéssel, ($r=+0,20$). Ez azt jelenti, hogy a nihil értékeit vallók és a lelki békére inkább törekvők között magasabb a pszichés problémákkal küzdők aránya, a családi kapcsolat erőssége viszont jótékony hatással van a lelki életre is.

A lelki problémákat jelző index alakulása a nem és a tanulmányi eredmény metszetében

A lelki problémákkal szignifikánsan magasabb arányban küszködnek a lányok, a

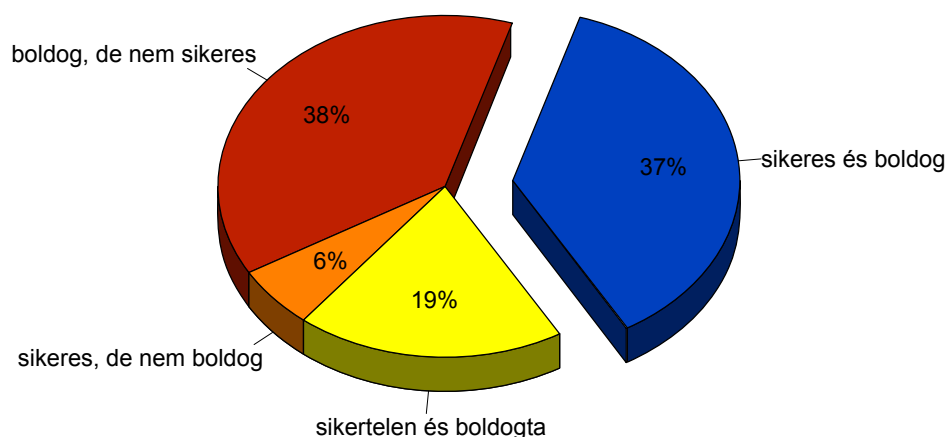
képzetlenebb szülők gyermekei és a kollégiumban lakó tanulók. Fontos kiemelni, hogy a korábbiakban bemutatott konform diákok körében átlag feletti a pszichés problémákat jelző index értéke, míg az újtók és a lázadók körében alacsonyabb.

A tanulók lelki állapotát jellemezni lehet azzal is, hogy mennyien vallják magukat boldognak illetve sikeresnek. Azok, akikre teljes mértékben igaz, hogy sikeres életet élnek, a válaszadók 8 százalékát adják, de további 34 százalék is inkább igen választ adott. Az alapvető demográfiai jellemzők szerint tekintve a fiúk között 13 százalékkal magasabb, akik úgy vélik sikeresek, s az is jól körvonalazható, hogy a szülő képzettségének, valamint a tanuló tanulmányi eredményének emelkedésével élesen nő a sikeresek aránya.

Arra a kérdésre, hogy boldog életet élnek-e, a tanulók túlnyomó többségben igent válaszoltak, 26 százalékuk teljes mértékben, 49 százalékuk inkább egyetért. Iskolánként vizsgálva a boldog tanulók arányát megállapítható, hogy a szakmunkásképzőkben az átlagnál kevesebb a boldog tanuló, míg a jó és jeles tanulmányi eredményt produkáló tanulók között több vallja magát boldognak.

A sikeres és boldog élet között pozitív összefüggés van ($r=+0,27$). A sikeres és boldog életet élő tanulók aránya 37 százalék, a boldog, de nem sikeres tanulóké 38 százalék, a sikeres boldogtalanoké 6, míg a boldogtalan és sikertelen diákok aránya 19 százalék. Ez azt jelenti, hogy a boldog élet, és a boldog élet jellemző értékei könnyebben élhető számukra.

A sikeres és boldog tanulók aránya

Érdeemes megvizsgálni, hogy az egyes értékek mennyivel fontosabbak a boldog,

sikeres tanulóknak, mint a boldogtalan, sikertelen diákoknak. A lenti táblázatból jól kiolvasható, hogy a karrier fontosságának megítélésében nincs jelentős változás. A lelki béke valamivel fontosabb a sikertelen és a boldogtalan diákoknak, ellenben a liberalizmusra vonatkozó kijelentésekkel a sikeresek és boldogok értenek magasabb arányban egyet.

Az is jól megfigyelhető, hogy a magukat sikeresnek és boldognak valló tanulók körében az egészségrombolás (dohányzás, drog és alkoholfogyasztás) intenzitása is alacsonyabb.

	sikertelenek	sikeresek	különbség
karrier fontossága	63	64	+1
lelki béke fontossága	49	44	-5
liberalizmus fontossága	55	60	+5
egészségrombolás intenzitása	34	29	-5
pszichés problémák intenzitása	36	26	-10
információs érdek fontossága	63	70	+7
egészség fontossága	89	92	+3
társas értékek	91	92	+1

pontszám százfokú skálán

	boldogtalanok	boldogok	különbség
karrier fontossága	66	63	-3
lelki béke fontossága	50	46	-4
liberalizmus fontossága	55	59	+4
egészségrombolás intenzitása	38	29	-9
pszichés problémák intenzitása	50	26	-24
információs érdek fontossága	62	67	+5
egészség fontossága	85	92	+7
társas értékek	87	92	+5

pontszám százfokú skálán

A legnagyobb eltérés azonban a pszichés problémák előfordulásában található. A sikeres tanulók körében a lelki problémákat jelző index értéke 26 pont, míg a magukat sikertelennek vallóknál 36. Még nagyobb az eltérés a boldog/boldogtalan dimenzióban, a boldog diákoknál 26, a boldogtalanoknál ehhez képest 24 ponttal több, 50 a pszichés problémáit mutató index értéke.

7. VÉLEMÉNYEK A VÁROSRÓL

A fiatalok városhoz való viszonyát először azzal a kérdéspárral mértük, hogy mire büszkék és mit szégyellnek a városban. Büszkeségre okot adó dolgot a fiatalok 85 százaléka említett, míg szégyellnivalót 81 százalék. Ennél sarkosabb véleményt fejez ki az a tény, hogy a “semmi” választ a büszkeségeknél a fiatalok 11 százaléka, míg a szégyellnivalóknál 16 százaléka mondta. A városok közti különbségeket jelzi, hogy a büszkeségeknél a “semmi” választ adók közt nem volt edelényi, míg a szégyellnivalók esetén a szerencsiek egynegyede válaszolta ezt. Mindkét kérdésnél a miskolciak voltak a legkritikusabbak.

A büszkeség tárgyai legtöbbször a saját iskola és a város nevezetességei, műemlékei voltak. Az alábbi táblázat csoportokba szedve mutatja a leggyakoribb válaszokat. Itt nem szerepel, de érdemes megemlíteni, hogy Miskolc esetén többen választották a büszkeség tárgyává, hogy a borsodi megyeszékhely a harmadik legnagyobb város az országban.

Mire vagy büszke a városban?

iskola	82
műemlékek, nevezetességek	44
Rákóczi-vár	23
Diósgyőri vár	16
edelényi kastély	14
borsodi földvár	8
Avasi kilátó	8
múzeumok	7
deszkatemplom	6
szép	35
terek, parkok	25
fő utca (Miskolc)	14
belváros	9
Lillafüred	9
Tapolca	9
szép épületek	7
városháza	5
fejlődik, fejlett	30
szórakozóhelyek	29

diósgyőri foci	27
csokigyár	15
színház	15
rendezvények	9
áruházak	8
emberek	8
graffiti	6
virágóra	6

említések száma

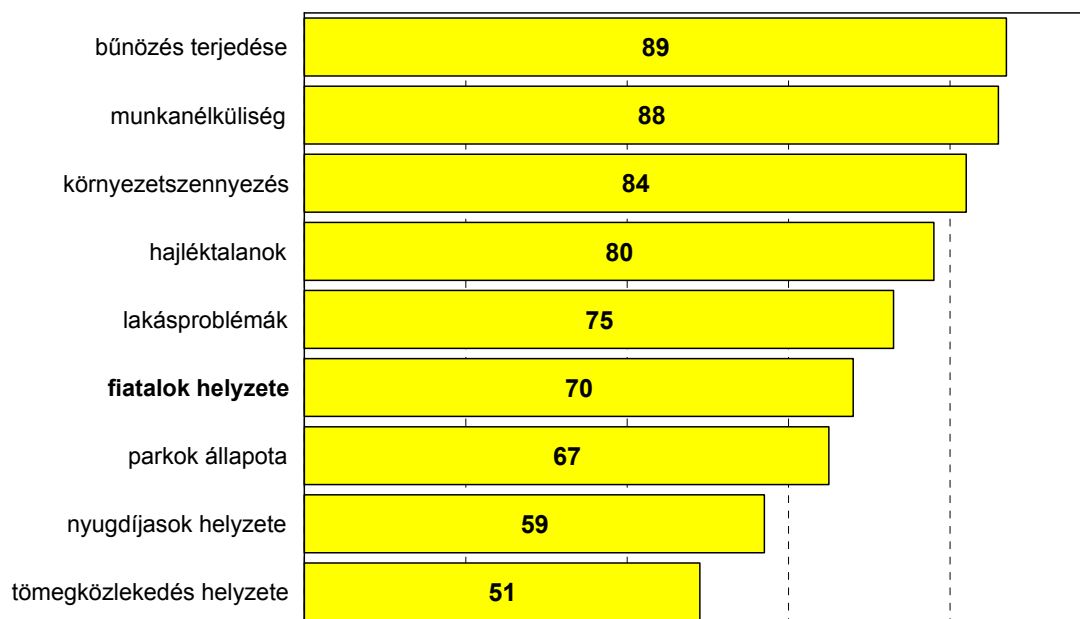
A szégyellnivalók esetén első helyen állt a szemét, ami nem borsodi sajátosság, lényegében mindenhol ezt szégyellik a legtöbben. Közvetlenül mögötte, igaz csak feleannyi említéssel következtek a cigányok (külön említésekkel a miskolci Szondi-telep) és a hajléktalanok, majd szintén a városi külcsínhez tartozó romos vagy elhanyagolt épületek. Külön érdekesség, hogy a diósgyőri futball mindkét irányú érzelmekeket megmozgatta.

Mi az, amit szégyellsz a városban?

szemét	127
cigányok	64
hajléktalanok	57
lerobbant házak	39
környezetszennyezés	21
nincs szórakozóhely	19
emberek	18
munkanélküliség	16
bűnözés, közbiztonság	24
csavargók, részegek	28
Szondi-telep	12
utak	8
elhanyagolt városrészek	8
rossz levegő	8
rendőrök	6
DFC szereplése	5
önkormányzat	4
vasgyár	7

Rákérdeztünk különböző városi problémák súlyosságára is. Összességében a fiatalok legsúlyosabb problémának a bűnözést, a munkanélküliséget és a környezetszennyezést tartották, mint az alábbi ábra is mutatja.

Mennyire súlyos probléma a városban?

Bár az összes item fontossága 50 pont felett van, vagyis valóban problémásnak érzékelt terület, jól látszik az eltérés a megítélésükben. Érdekes, hogy a saját helyzetük csak a hatodik helyre került a fiatalok listáján.

Ha ezt a listát megvizsgáljuk az egyes városok szerint, akkor nem kevés eltérést tapasztalhatunk.

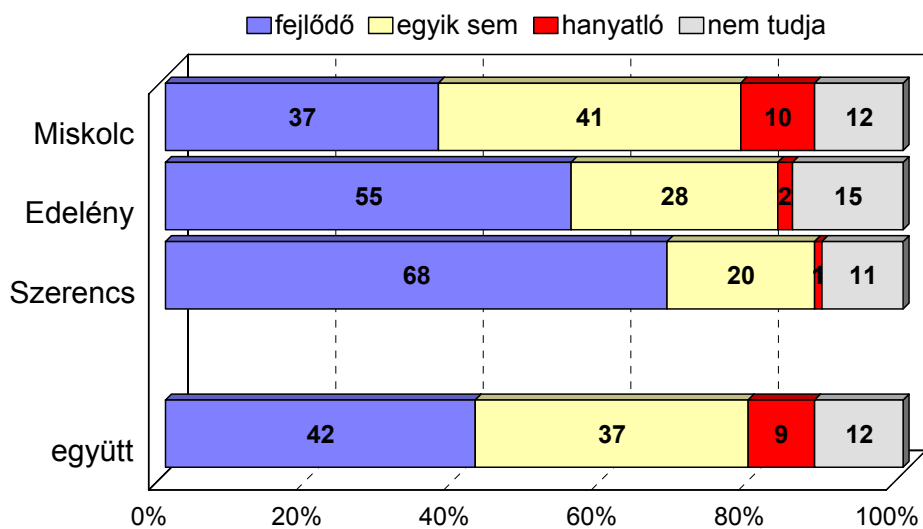
	<i>Miskolc</i>	<i>Edelény</i>	<i>Szerencs</i>	<i>átlag</i>
bűnözés	91	86	78	89
munkanélküliség	88	89	87	88
környezetszennyezés	85	87	79	84
hajléktalanok	82	82	68	80
lakás	76	71	68	75
fiatalok helyzete	70	74	68	70
parkok, zöldterületek	69	59	56	67
nyugdíjasok helyzete	59	64	56	59
tömegközlekedés	52	48	48	51

A táblázatból látszik, hogy a közbiztonság kérdését a miskolciak mintában megmutató túlsúlya teszi az első helyre, ezt sem Edelényben, sem Szerencsen nem látják olyan nagy problémának a fiatalok. Mindkét helyen inkább a munkanélküliség okoz gondokat. A három város közül leginkább Szerencs tűnik "lakhatónak" a fiatalok szemében, ott a legtöbb index értéke alacsonyabb az átlagnál. A fiatalok helyzetét Edelényben ítélik meg

a legsúlyosabbnak a három város közül, ez feltehetően a munkával, a későbbi egzisztencia teremtéssel kapcsolatos nehézségek miatt van így.

Mindezek ellenére a megkérdezett fiatalok relatív többsége, 42 százaléka inkább fejlődőnek látja az adott várost, mint hanyatlónak, ez utóbbit csak 9 százalékuk állította. 37 százalékuk sem fejlődőnek, sem hanyatlónak nem véli a várost, míg 12 százalék nem tudta ezt eldönteni. Ha ezt a kérdést az egyes települések dimenziójában vizsgáljuk, akkor árnyaltabb képet láthatunk.

A város fejlődő vagy hanyatló?

Jól látszik, hogy visszaigazolódott a korábbi állítás, mely szerint Szerencset tartják a leginkább fejlődőnek, "lakhatónak", itt a válaszadók abszolút többsége tartotta a várost fejlődőnek. Egyedül a megyeszékhely az, ahol ismét a kritikusabb hangok vannak többségben, igaz itt legtöbben se nem fejlődőnek, se nem hanyatlónak nem látják a várost. A két kisebb településen elenyésző azok aránya, akik hanyatlást érzékelnek.

Feltettünk a tanulóknak egy négy elemből álló kérdéssort azzal kapcsolatban, hogy mennyire szeretnek a városban, a régióban lakni és a jövőben az adott várost választanák-e? A fiatalok többsége szeret az országnak ezen a táján lakni, ez az érték 70 pont volt a százfokú skálán, ami magas lokálpatriotizmusról árulkodik. Majdnem ugyanekkora átlagértéket vett fel a városhoz való kötődés (69 pont) és az az elképzelés, hogy vajon az emberek általában szeretnek-e itt lakni (64 pont). Ugyanakkor a jövőre nézve már jóval pesszimistább kép

vázolható fel, összességében csak 49 pontot ért az a kérdés, hogy a jövőben szeretnének-e a fiatalok ezekben a városokban élni.

Mint a korábbi kérdések esetén, itt is jelentős különbségeket tapasztalhatunk, ha a városok szerint vizsgáljuk meg a kérdéskört. A régióra vonatkozó kérdésben nincs szignifikáns eltérés, de a többi három item esetén már van. Az emberekről általánosságban szóló kérdésnél a miskolciak voltak kritikusabbak, a jelenleg a városban élésnél az edelényiek véleménye emelkedett ki pozitív irányban, míg a jövő megítélése – némiképp ellentmondva a korábbi tapasztalatoknak – Szerencsen volt a legkritikusabb a fiatalok között.

A városhoz kötődés

Megkérdeztük azt is, hogy ha lehetőségük lenne rá, melyik magyar településen élnének felnőtt korukban a fiatalok. Erre a fiatalok 90 százaléka válaszolt valamit (Edelényben az átlagnál kétszer magasabb volt a bizonytalanok aránya ebben a kérdésben). A három vizsgált városra és a fővárosra, mint migrációs célpontra külön figyelmet fordítottunk.

A válaszadók 31 százaléka említette Miskolcot, mint felnőttkori letelepedésre választott települést, igaz az ő 93 százalékuk most is miskolci. Szerencset 2, Edelényt 1 százalék említette, jóval kevesebb, mint a két város mintában lévő aránya. A fővárost a fiatalok 13 százaléka választotta, többségük Szerencsről.

A következő táblázat az egyéb említéseket mutatja. Két esetben nem konkrét városról

szólt a válasz, hanem tájegységről. A Balaton környéke érthető módon kedvelt a fiatalok körében, míg a Dunántúl említése azt jelzi, hogy a fiatalok egy része tudatában van a saját (és a megye) periféria-helyzetének. A két leggyakrabban említett város Debrecen és Sopron. Az előbbi a régi vetélytárs, amely jelenleg a legnagyobb vidéki város, és ráadásul nincs is messze a megyétől, míg az utóbbi a leginkább nyugatra fekvő nagyváros, és vélhetően ez is egyfajta “menekülést” jelezhet.

	Említések száma
Debrecen	29
Sopron	27
Szeged	21
Győr	18
Eger	17
Székesfehérvár	16
Balaton környéke	15
Tiszaújváros	12
Dunántúl	11
Siófok	7
Esztergom	7
Pécs	7
Aggtelek	6
Mályi	6
Szombathely	5
Pécs	5
Békéscsaba	4
Szentendre	3
Veszprém	3
Dunaújváros	3
Nyíregyháza	3

A fiatalok többségének már vannak saját, élő tapasztalatai külföldi országokról, ezért igen könnyen megválaszolható kérdésnek bizonyult, amikor megkérdeztük, hogy ha lehetősége lenne rá, melyik országban töltene hosszabb időt. Szinte mindenki említett valamit, a leggyakoribb említéseket a következő táblázat mutatja.

	Említések száma
Amerikai Egyesült Államok	176
Németország	109
Anglia	75

<i>Görögország</i>	73
<i>Franciaország</i>	63
<i>Olaszország</i>	60
<i>Spanyolország</i>	34
<i>Svájc</i>	22
<i>Kanada</i>	16
<i>Hollandia</i>	16
<i>Ausztrália</i>	13
<i>Brazília</i>	10
<i>Ausztria</i>	9
<i>Japán</i>	4
<i>Svédország</i>	4
<i>Kína</i>	3
<i>Belgium</i>	3
<i>Mexikó</i>	3

A legtöbben az ígéret földjét, Amerikát és Németországot választották. Előbbi esetén igen részletesen írták le a pontos helyeket (Hawaii, Kalifornia, New York stb.). Az Egyesült Államok mellett a következő tengerentúli ország, Kanada azonban csak a kilencedik helyre került, vagyis a fiatalok nagyobb része Európában gondolkodott. Nem véletlen azonban, hogy ez jobbra Európa nyugati felére vonatkozott.

8. DIÁKJOGOK

A középiskolásoknak érdekeik védelmére, képviseltük ellátásra jogosultak önkormányzó testületet létrehozni. A diákképviselőket az osztályközösségek választás után delegálják az iskolai diákönkormányzatba, melynek működési kereteit, anyagi és technikai feltételeit törvény garantálja.

Korábbi ifjúságkutatásaink alapján állítható, hogy az iskola világában a három hatalmi ág nem különül el egymástól. Elméletileg - korlátozottan ugyan, de megosztott a nevelőtestület és a diákönkormányzat között a "törvényhozói" hatalom, a gyakorlatban ez azonban nem érvényesül. Annak, hogy a jogszabályok által biztosított demokratikus elvek maradéktalanul érvényesülhessenek az iskolákban a legfőbb letéteményese a jól működő diákönkormányzat, ilyet azonban nagyon nehéz találni.

Kitöltetlen keret a diákönkormányzat intézménye. Ez köszönhető annak, hogy a diákok "nem úgy működnek" mint a diákönkormányzatok. Alapvetően csak a szükséges minimális kööttségeket fogadják el - életkorukból adódóan -, s mivel a diákönkormányzat legitimitását intézményesítettsége adja (SZMSZ, napirend, választási rendszer stb.) inkább elkerülik a diákok ezt a fajta formalizáltságot. Gyakran visszatérő jelenség, hogy az iskolában a "jófej", aktív tanulók elkerülik a diákönkormányzatot, megvalósítják ugyan a maguk akcióit, programjait, de nem a diákönkormányzat keretein belül. Akarnak szervezkedni, akarják intézni a maguk ügyeit, de nem a diákönkormányzaton keresztül. Ebből fakad a diákönkormányzatok első paradoxona: formális keretek közt nem tudnak alkotni, tevékenykedni, de a legitimitásukat a formalizáltságuk adja.

A társadalomban a civil/állampolgári technikák ismerete terjedőben van, de az iskola világa (a pedagógus társadalommal együtt) ebben jelentősen lemaradt. Ugyanakkor azt várják a diákönkormányzatoktól, hogy szerezzen érvényt a diákok jogainak. A megfelelő technikák, fogadókészség és a jogok ismerete nélkül azonban szinte lehetetlen. Ez a diákönkormányzatok második paradoxona. Ne felejtjük el, a diákjogok speciális szerkezetűek, érvényre jutásuk a "felnőttek" világától függ. Ebből következik, hogy nehezen érvényesülnek a diákjogok a mai oktatási rendszerben, és ami ennél is komolyabb probléma az az, hogy a diákok jelentős része igen nagy közönyt mutat ilyen kérdések terén. És ezt a "politikai" közönyt szocializálják a kiszolgáltatottság érzésével együtt. Ebből fakad a diákönkormányzat harmadik paradoxona, ugyanis éppen ennek az intézménynek kellene a politikai - különösen a helyi közéleti aktivitást - szocializálnia.

A diákönkormányzatok munkáját és egyben a diákjogok érvényesítését igen

megnehezíti az a helyzet, hogy az érdekvédelmet azzal a hatalommal szemben kell kifejtetni, amelyik elköveti az érdekvagy jogsérelmet, s egyben ez az a hatalom, amelyik a jogorvoslatot gyakorolja az iskola falain belül. Érdemes tehát megvizsgálni, hogyan vélekednek a miskolci, szerencsi és edelényi tanulók diákönkormányzataikról, a diákjogokról.

Az iskolával, a diákjogokkal kapcsolatos kérdésblokkban először az iskola világával, belső fegyelmével kapcsolatban tettünk fel kérdéseket. Az iskolai házirend ismerete általánosnak mondható, az erre vonatkozó válaszok indexe százfokú skálán 64 pont. A házirend betartása már nem ilyen magától értetődő, a diákok saját véleménye szerint is ők maguk lényegében nem tartják be a házirendet, ennek indexe csak 39 pont, ami jóval az ötven pontos határ alatt van. Ezzel szemben pozitívan nyilatkoztak a házirend betartásával kapcsolatban a tanárokról, akik a rájuk vonatkozó részeket inkább betartják, mint a diákok (60 pont). A házirend ismerete inkább a lányokra jellemző, míg betartásáról elmondható, hogy azt a jobb tanulók veszik komolyan. Az iskola típusa szerinti legmarkánsabb különbség a házirend diákokra vonatkozó passzusainak betartásában van, ez kevésbé jellemző - saját bevallásuk alapján - a szakmunkástanulókra.

A házirend mellett rákérdeztünk két tipikus iskolai fegyelmi problémára is. Az igazolatlan hiányzás inkább jellemző a fiatalokra (54 pont a százfokú skálán), ebben különösen a fiúk, a rosszabb tanulók és a szakmunkásképzőbe járók "jeleskednek", utóbbiaknál az index értéke már 71 pont. Még jellemzőbb, szinte általános a tanóra mentének zavarása beszélgetéssel, levelezéssel, ennek értéke 69 pont a százfokú skálán. Az előzőhöz hasonlóan itt is a rosszabb tanulók és a szakmunkások esetében magasabb az érték.

Az iskola fegyelmi életére vonatkoznak a diákok sérelmei is. A diákjogok deklarálása óta egyre kevesebb helyen fordul elő, hogy a pedagógus lelkileg vagy fizikailag bántja a tanulókat. Mi hat tipikus diáksérelmet soroltunk fel, és megkérdeztük, hogy mennyire jellemzőek ezek az iskolára. A következő táblázat százfokú skálán mért indexekkel mutatja az értékelést.

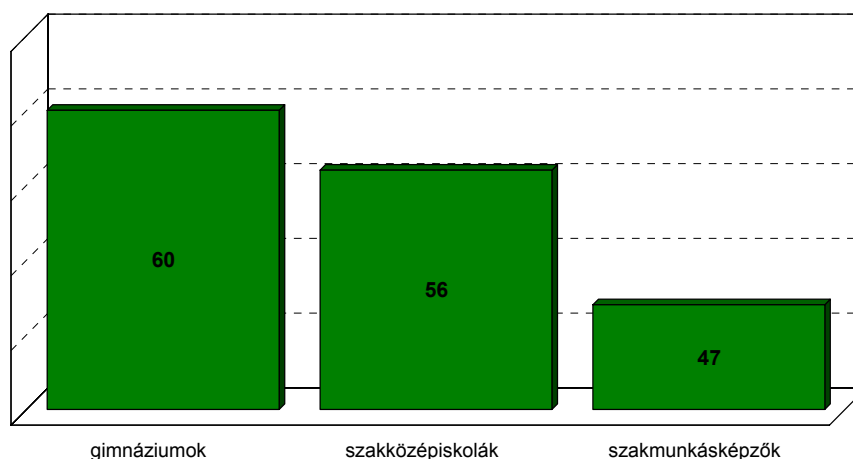
Mennyire jellemző az iskolára, hogy...

	<i>Indexérték</i>
...skatulyáznak	42
...túltartják az órákat	38
...a diákokat megalázó helyzetbe hozzák	31
...diák levelét a tanár az órán elolvassa	26
...a tanár lelkileg terrorizál valakit	24
...a pedagógus megüti a diákot	22

Mint a táblázatból is látszik, ezek a sérelmek általában nem jellemzőek a vizsgált iskolákra. Mindössze egyetlen item, a skatulyázás került az ötven pont közelébe, de még ez sem jellemző. Elmondható, hogy a fiúk és a rosszabb tanulók az óra túltartásával kapcsolatos item kivételével mindegyiket súlyosabban, kritikusabban ítélték meg. Ugyanakkor éppen ez az item jellemző kevésbé a szakmunkásképzőkre. Az viszont elgondolkodtató és riasztó, hogy ott nagyobb arányban fordul elő a fizikai bántalmazás, ennek értéke a szakmunkásoknál 37 pont volt, ami 15 ponttal magasabb mint az átlag.

Ezek után a fiatalok inkább elégedettek a diákjogok érvényesülésével az iskolában, mint sem, mindössze minden tizedik válaszadó mondta, hogy egyáltalán nem elégedett. Az elégedettségi index átlaga 54 pont, ami a tanulmányi átlaggal együtt nő, a gyenge tanulóknál 45 (ők tehát elégedetlenek), a közepeseknél 53, a jóknál 56 és a jeles tanulóknál 63 pont. Ez az index az iskola típusával is változik, a szakmunkásképzőkben már az elégedettségi határ alatt van.

Elégedettség a diákjogok érvényesülésével

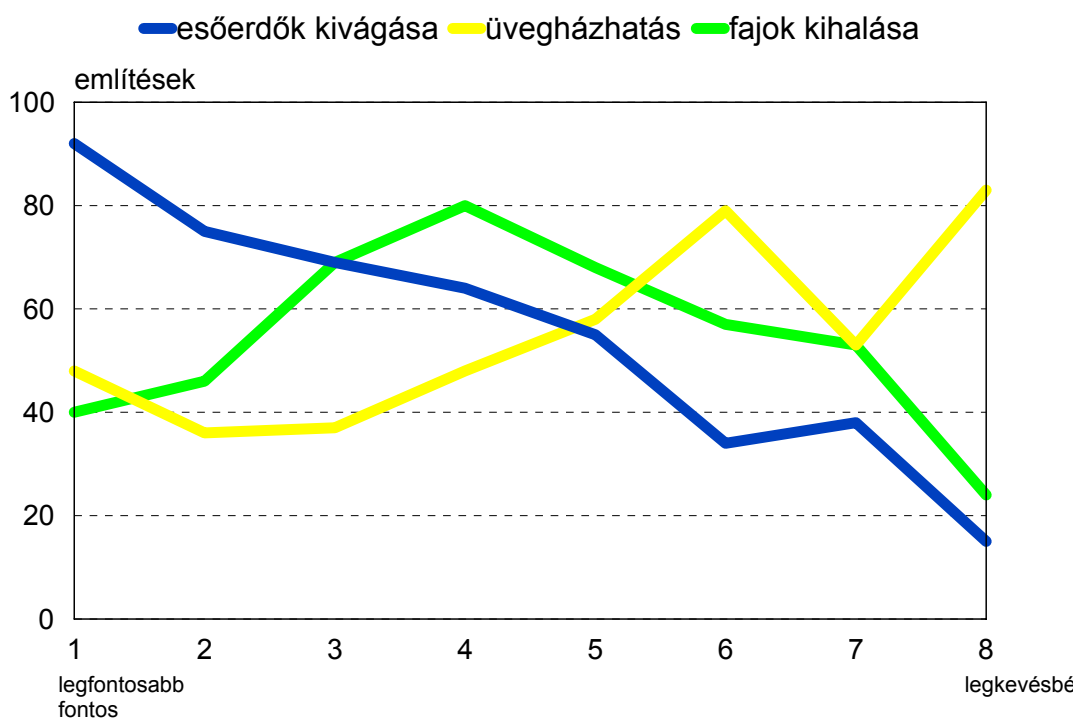
A diákönkormányzat elnökét a fiatalok kevesebb, mint fele, 47 százaléka ismeri, de többségük még soha nem kereste meg jogsérelmével. Olyan fiataalt, aki fordult már hozzá valamilyen problémával csak elvétve találni, mindössze a tanulók 3 százaléka kereste meg az iskolai diákönkormányzat vezetőjét. Ez az érdektelenség semmiképpen nem magyarázható azzal, hogy a fiatalok inkább a saját diákönkormányzati képviselőjükhöz fordulnak, mivel ott is ugyanezt a három százalékos arányt mértük, és ráadásul az eljárás nem is mindig volt sikeres. A mintában abszolút értékben kifejezve ez annyit jelentett, hogy a DÖK-képviselőhöz valamilyen problémával fordult 18 fő közül 11-nek tudtak segíteni.

A diákönkormányzat működésének megítélésében a tanulók egynegyede bizonytalan, nem formált véleményt a munkájáról. A többiek sem túl magasra, százfokú skálán 59 pontra értékelték a diákönkormányzat működését. Százalékokban kifejezve ez azt jelenti, hogy a tanulók 37 százaléka adott közepesnél jobb minősítést, (6 százalék az iskolai osztályzatnak megfelelő ötöst adott) s 11 százalékuk adott közepesnél rosszabbat. A fiúk valamivel kritikusabbak a diákönkormányzat működésének megítélésében (náluk az érték 53 pont, míg a lányok esetén 66). Az iskolatípusok közti különbség itt is jelentkezik, mégpedig az előzőhöz hasonló formában, a gimnáziumok és a szakközépiskolák tanulóinál magasabb, míg a szakmunkástanulóknál már az elégedettségi határ alatti (46 pont).

9. KÖRNYEZETTUDAT

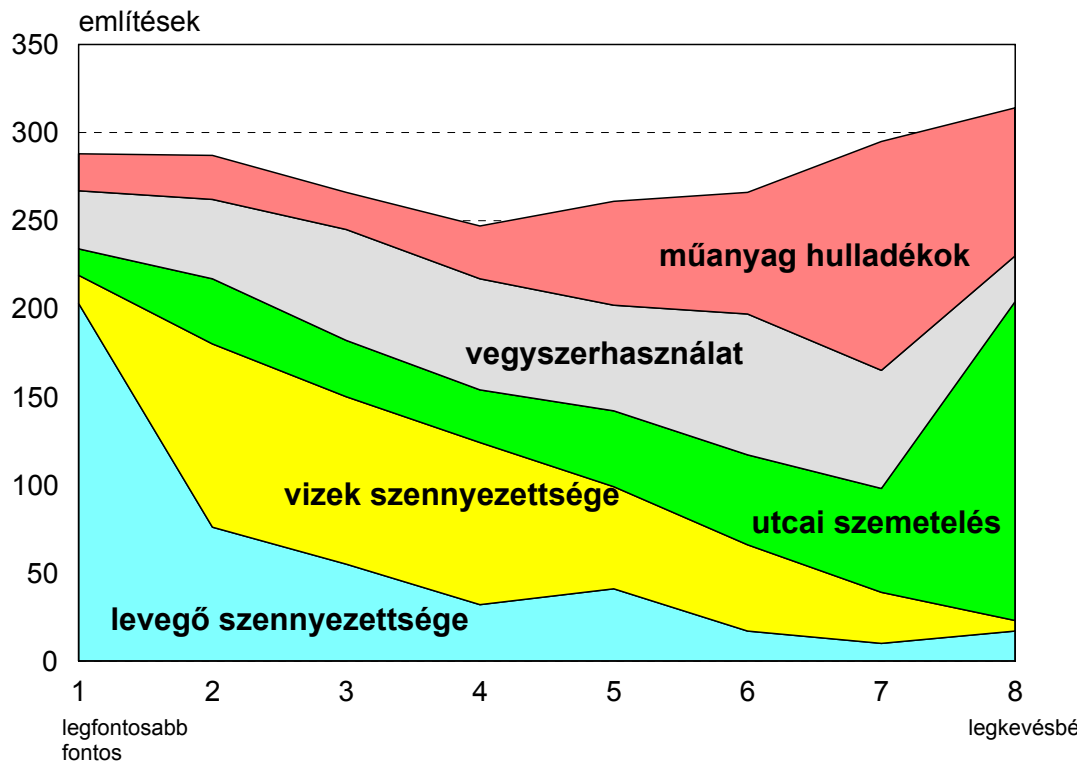
A kérdőív végén egy rövid blokk foglalkozott a környezeti kérdésekkel, a diákok környezettudatával. Először arra kértük őket, hogy rangsoroljanak nyolc környezeti problémát egymáshoz képest, fontosság szerint. A problémák között három globális volt (esőerdők kivágása, üvegházhatás erősödése, bizonyos állat és növényfajok kihalása) és öt helyinek tekinthető (levegő, vizek szennyezettsége, szemetelés, vegyszerhasználat, műanyag hulladékok). Az alábbi két ábra azt mutatja, hogy a globális és helyi problémák milyen helyezéseket kaptak. Itt az egyes jelentette a legfontosabb és a nyolcas a legkevésbé fontos problémát.

A globális környezeti problémák megítélése

A globális problémák közül legfontosabbnak az esőerdők kivágását tekintették a fiatalok, közel százan adtak erre egyest. A fajok kihalása általában a sorrend közepén helyezkedett el, legtöbbször a negyedik helyre sorolták, míg az üvegházhatás a sor végére került - mellesleg ebben a kérdésben volt a legnagyobb a válaszok szóródása is, ami jelzi a bizonytalanságot.

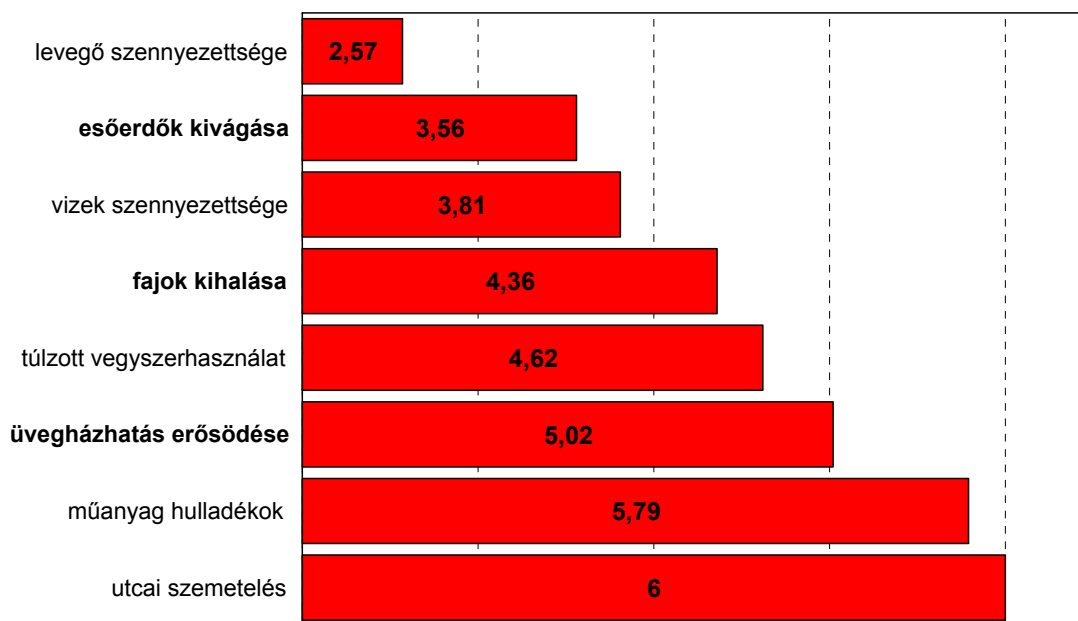
A helyi környezeti problémák megítélése

A helyi környezeti problémák közül legtöbben a levegő szennyezettségét tették az első helyre, ez a Miskolc-Szerencs-Edelény háromszögben egyáltalán nem meglepő. Emellett szintén fontosnak ítélték a vizek szennyezettségét (itt volt a legeggyöntetűbb a fiatalok véleménye), a vegyszerhasználat a lista közepén volt, míg a műanyag hulladékok és az utcai személtelés csak kisebb probléma diákok szerint.

Ha összességében nézzük a helyezések átlagait, akkor a következő ábrán bemutatott sorrendet kapjuk (itt értelemszerűen az alacsonyabb átlagpontoszámok jelzik a nagyobb fontosságot).

A környezeti problémák fontossági sorrendje

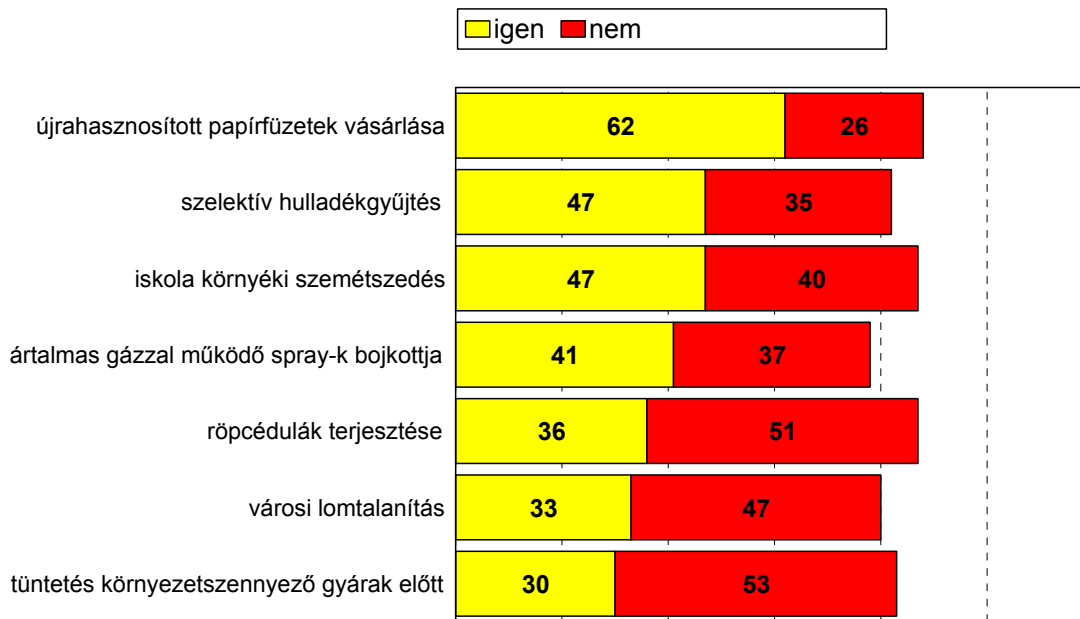

Összesítve jól látszik, hogy a levegő szennyezettségének problémája vezet a fiatalok környezeti problématudatában, hiszen a második helyen álló esőerdők kivágásával kapcsolatos problémák közvetetten szintén a levegőre utalnak vissza. Ebben a környezetben a két utolsó, vagyis legkevésbé fontos elem, a műanyag hulladékok és az utcai szemetelés helyezése nem meglepő, hiszen valóban jelentéktelennek tűnhetnek például a fajok kihalása mellett, de a probléma jelen van a fiatalok tudatában, hiszen arra a korábbi kérésre, hogy mit szégyell a városban, legtöbbször a szemetet említették.

Ha a fontossági sorrendet az iskola típusa alapján nézzük meg, akkor az derül ki, hogy a levegő szennyezettsége mindenhol a legfontosabb problémának bizonyult. A szakmunkásképzőbe járók a vizek szennyezettségét fontosabbnak ítélték az esőerdőknél (a vizek kérdése egyébként az iskola típusának növekedésével szorul egyre hátrébb, az üvegházhatásnál pedig éppen fordított ez a jelenség, ezt a gimnazisták értékelték legfontosabbnak). A gimnazistáknál az első három probléma közt két globális is van (esőerdők, kihalás).

A fiataloknak felsoroltunk hét környezetvédelmi akciót és megkérdeztük őket, hogy melyekben vennének részt. Az alábbi ábra a támogató és elutasító válaszok százalékos arányát mutatja.

Részvétel a környezetvédelmi akciókban

Elgondolkodtató, hogy a fiatalok több, mint fele csak egy akciót támogatott, mégpedig a szinte legkevesebb erőfeszítéssel járó, az újrahasznosított füzetek vásárlását. Itt volt a legkevesebb bizonytalan válaszadó is (12 százalék). Viszonylag sokan vennének részt a szelektív hulladékgyűjtésben és az iskola környéki szemétszedésben, bár ez utóbbit elég sokan ellenzik is.

Elgondolkodtató, hogy az ártalmatlan hajtógázzal működő spray-vásárlás mennyire megosztotta a fiatalokat, pedig ez legfeljebb annyi erőfeszítésbe kerül, hogy el kell olvasni a flakon oldalára írtakat, bár a reklámok vásárlásformáló ereje rendkívül nagy (és itt volt a legtöbb válaszolni nem tudó fiatal is, az összes válaszadó közel egynegyede).

A legnagyobb elutasítás az aktív/nonkonform tevékenységeket jellemezte, a röpcédulák és a tüntetés a fiatalok több mint felének elfogadhatatlan környezetvédelmi akció, különösen az utóbbi, amely a környezetszennyező gyárak ellen irányul - ez a térség ismeretében amúgy igen érdekes volna.

Itt az iskolatípus igen nagy eltéréseket jelez a válaszokban, a szakmunkásképzőbe járó fiatalok a városi lomtalanítás és a tüntetés kivételével az összes akcióban mélyen az átlag alatti egyetértéssel vennének részt, illetve nagyobb arányban utasítják el azokat.

10. NEVELÉSI KÉRDÉSEK

Humánszolgáltató szakemberek gyakran hangoztatják, hogy a jelenlegi ifjúsági problémák egyik fő okozója a családi háttér, mely egyben a lehetséges megoldási alternatívák alfája. Köztudomású, hogy lazulnak a családi kapcsolatok, a leterhelt szülőknek nem jut elég figyelmük a gyerekekre, s gyakran nem csak érzelmileg, hanem fizikailag is elhanyagolttá válnak a fiatalok.

A családoknak anyagi problémáik leküzdése mellett megváltozott a szemléletük, nem mindig adnak eligazítást a gyermekeiknek, hogy mi az érték, mi a követendő norma, gyakran ők maguk is mostanában rendezik újra belső értékrendjüket. A szülői minta sem funkcionál tökéletesen, a fiatalok közül sokan nem tanulják meg az alapvető háztartási praktikákat (főzés, pénzbeosztás, gyermeknevelés) s ennek következtében éretlen szülőkké válhatnak ők maguk is.

A fiatalok nevelésének felelősségét a család és az iskola is a másokra akarja hárítani, egymásra mutogatnak. A mai oktatási rendszer nem készült fel erre a feladatra, s egyenlőre nem is kívánja felvállalni, míg a családnak már régen nincs rá ideje. Eközben a fiatalok személyiségének alakításában kulcsszerephez jutott média. A kutatás során igyekeztünk megismeri a válaszoló diákok véleményét ezekről a nevelési kérdésekről, problémákról.

Először azt kérdeztük a tanulóktól, hogy véleményük szerint mikor tekintünk valakit jólneveltnek. A kérdésre a tanulók 98 százaléka válaszolt, közel 100 féle válasz érkezett összesen 850 említéssel. A különböző válaszok gyakran hasonló, azonos asszociációs körbe tartozó, részben átfedő jellemzőket tartalmaznak. Az egyes véleményekből az azonosakat összevontuk, majd több, általánosabb közös fogalom alá rendeztük azzal a céllal, hogy érthető, gondolatilag kezelhető egységeket kapjunk.

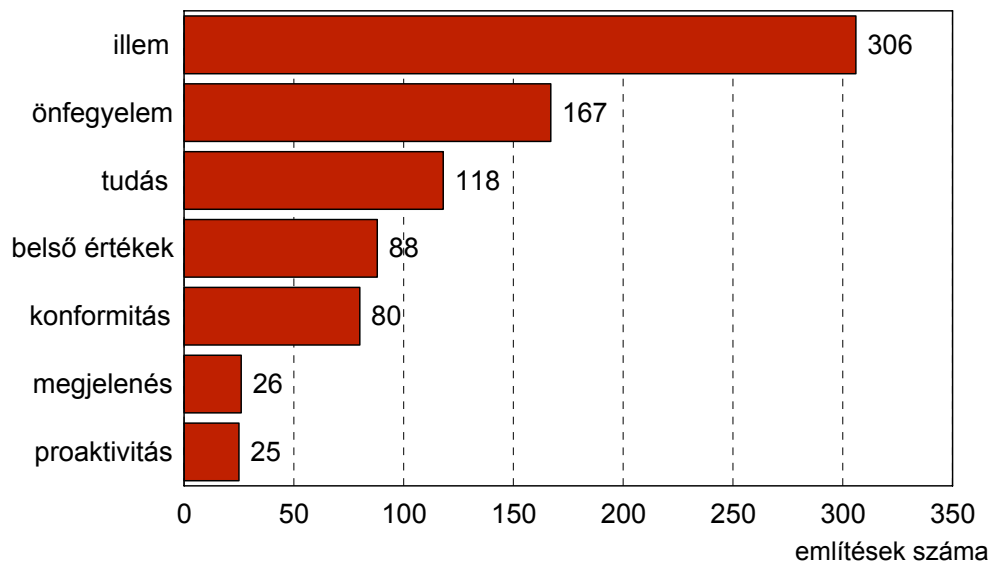
A legtöbb tanuló szerint akkor tekintünk valakit jólneveltnek, ha illedelmes (306 említés). Ez elsősorban abban áll, hogy udvarias, tisztelettudó, nem beszél csúnyán, de a kategória tartalmazza az "átadja a helyét, figyelmes, mindig köszön, nem zavarja az órát, rendesen viselkedik az idősekkel, szüleivel, barátaival" válaszokat. A jólneveltség másik fő jellemzője az önfegyelem (167 említés).

Kategóriák	Az kategóriák összetevői
<i>Önfegyelem</i>	asztalnál megfelelően viselkedik; fegyelmezett; jó a magatartása; kulturált viselkedés; nem beszél órán; nem késik; nem verekedik; nem vág más szavába; tudja mikor hogyan kell viselkedni
<i>Illem</i>	átadja a helyét; figyelmes; illedelmes; köszön; nem beszél csúnyán; nem zavarja az órát; idősekkel rendes; udvarias; tisztelettudó
<i>Tudás</i>	nem hülye; értelmes; intelligens; iskolázott; jó a bizonyítványa; jól tanul; művelt; okos; tájékozott; tanul
<i>Megjelenés</i>	ápolat; jól öltözött; tiszta
<i>Belső értékek</i>	barátságos; becsületes; erkölcsös; jóindulatú; kedves; kötelességtudó; megbízható; megértő; segítőkész; szereti szüleit; nyitott; őszinte; szerény; vallásos; toleráns; nem gátlástalan
<i>Konformitás</i>	betartja a szabályokat, házirendet; engedelmes; mindent megtesz, amit a tanárok mondanak; teljesíti, amire megkéri; nem felesel; nem lóg; odafigyel az órán; szófogadó; társadalom elvárásai szerint viselkedik; alkalmazkodik
<i>Proaktivitás</i>	aktív; akar valamit az élettől; határozott; nem lusta; nincs káros szenvedélye; sportol; szorgalmas; kiegyensúlyozott

Figyelemre méltó, hogy kilencedik évfolyamos tanulók jelentős része a neveltség kritériumaként olyan jellemzőt említett, amely a tudáshoz, az észbeli képességekhez tartoznak (118 említés). Ezen tanulók szerint a jólnevelt ember elsősorban intelligens, értelmes, iskolázott, jól tanul, művelt, tájékozott.

A rangsorban a belső értékek (barátság, becsületesség, erkölcs, megbízhatóság, megértés, segítőkészség, vallásosság, toleráns) következnek 88 említéssel, majd az engedelmesség, a konformitás jellemzői. Végezetül több olyan tanuló volt, aki a külső megjelenésű és proaktív életet élő embereket vélik jólneveltnek.

A jólneveltség jellemzői

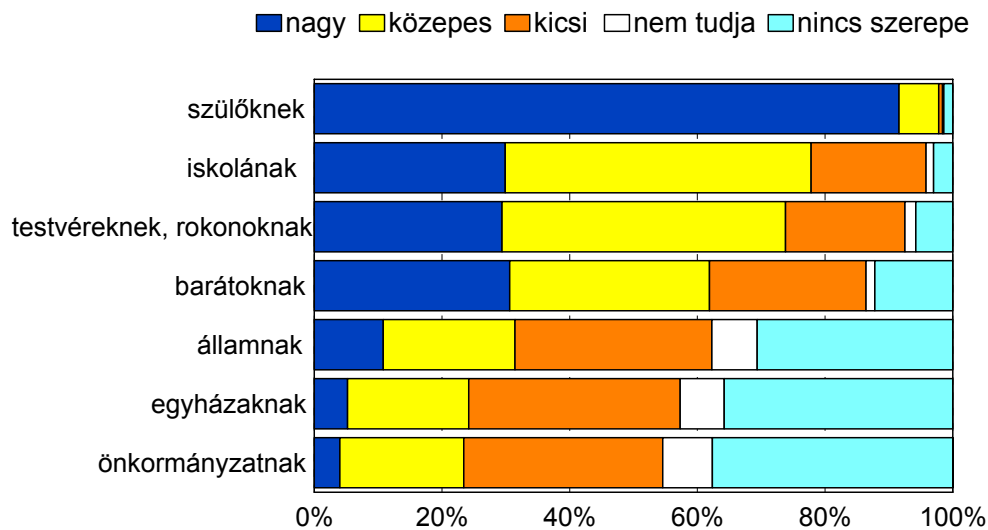
Arra a klasszikus kérdésre, hogy a gyermek nevelése kinek a feladata nem lehet egyértelmű választ adni, hiszen a gyermekek életkori szakaszainak megfelelően a gyermek nevelésében résztvevő szereplők (szülők, tágabb család, oktatási/nevelési intézmények, vallási közösség, állam) feladata szakaszonként változó. Erről megkérdeztük a tanulókat is.

A válaszoló diákok szerint - ahogy az várható volt - egyértelműen a szülőknek van a legnagyobb szerepe, a második helyre szoruló iskoláknak csak a tanulók 30 százaléka szánna nagy szerepet, többségük (48 százalék) inkább csak középeket, csakúgy mint a baráti körnek és a testvéreknek.

Az államnak, az egyháznak és a helyi önkormányzatoknak a megkérdezett tanulók véleménye szerint elenyésző vagy semekora szerepe sincs. Ez utóbbiaknak jellemzően a 17-18 éves - tehát túlkoros - kilencedikes válaszolók szánának érdemi szerepet.

A főbb demográfiai változók mentén vizsgálva a válaszokat megállapítható, hogy diplomás szülők gyermekei az átlagnál valamivel több szerepet vélnek a gyermekek nevelésben a testvéreknek, rokonoknak és a kortárs csoportnak. A nevelésben közreműködő szereplők két faktorba rendeződnek: személyes és intézményes nevelés faktorokba. Előbbi hangsúlyosabban van jelen képzetesebb szülők gyermekeinél, a gimnazisták tudatában, míg az intézményes nevelésre az alacsonyabban kvalifikált szülőknél gyermekei és a szakmunkástanulók helyeznék átlag feletti súlyt.

Kinek mekkora szerepe van a gyermekek nevelésében?

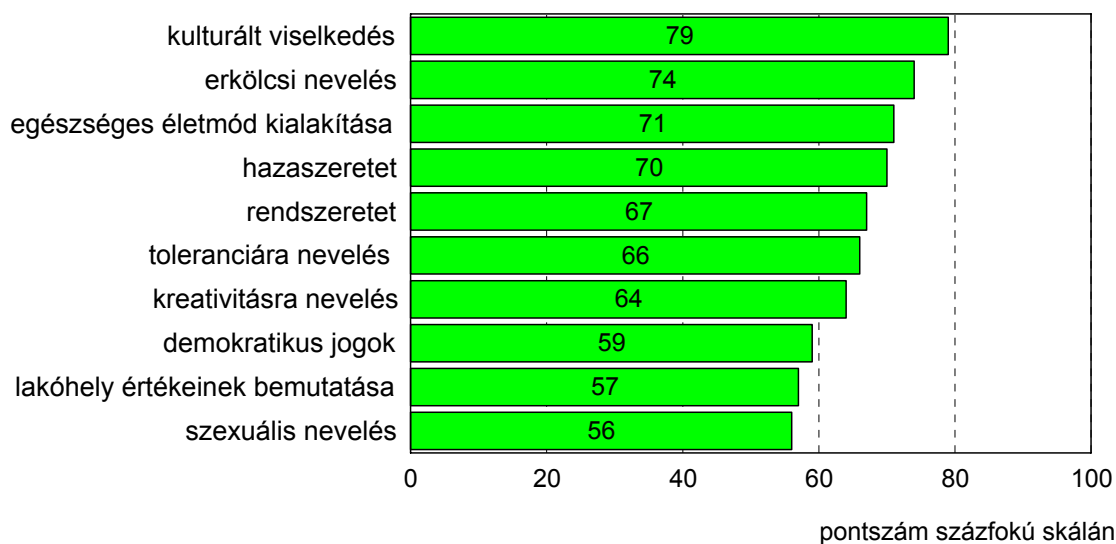
A kutatás során arra is rákérdeztünk, hogy az iskola milyen területen törekedjen a neveltség fejlesztésére. A kapott válaszokat százalékos skálára vetítettük. A diagramból jól látszik, hogy a kérdőíven szereplő legtöbb területen nagyon fontosnak tartják a az iskolai fejlesztést a megkérdezettek. A legfontosabbnak - a korábban bemutatottakkal egyezően - a kulturált viselkedést és az erkölcsi nevelést tartják a tanulók. 70 pont feletti az egészséges életmód kialakítása és a hazaszeretet fejlesztése is. A rendszeretetre, a toleranciára és a kreativitásra nevelés csak közepesen fontosak (64-67 pont). A rangsor végén a demokratikus jogok fejlesztése, a lakóhely értékeinek bemutatása és a szexuális nevelés áll, de ezek fontossága is meghaladja az 50 pontos fontossági határt.

Mivel ezen képességek kialakításának fontossága az egész társadalomban közmegegyezés szerű, itt csak árnyalatnyi különbségek vannak az egyes társadalmi-demográfiai csoportok között. Mérhető különbség, hogy a tolerancia, az erkölcsi nevelés, a demokratikus jogok és a kulturált viselkedés kialakítását, fejlesztését fontosabbnak vélik a lányok, míg a fiúk a szexuális nevelésben szánják nagyobb szerepet az iskoláknak.

A szülő iskolai végzettsége szerint a diplomás szülők gyermekei a tolerancia kialakítását, a kreativitás fejlesztését és a szexuális nevelés kérdését tartják fontosabbnak az átlagnál. Az egyes települések között is csak jelzés értékű különbségek észlelhetők, a miskolci tanulóknak kevésbé fontos a lakóhely értékeinek bemutatása és a kreativitás, a

szerencsi válaszolóknak az átlagosnál fontosabb a demokratikus jogok és a kreativitás, az edelényi diákok pedig az erkölcsi nevelésre, az egészséges életmód alakítására és a hazaszeret fokozására helyeztek nagyobb hangsúlyt.

Mennyire fontos, hogy az iskola fejlessze a tanulók neveltségét az alábbi területeken?

Feltételezhetően, arra a kérdésre, hogy az iskola mennyire tudja ténylegesen kialakítani ezeket a képességeket már sokkal differenciáltabb válaszok érkeznének.

Az életben való sikeres érvényesüléshez többféle képesség megléte szükséges. A vizsgálat során kiderült, hogy az általunk felsorolt képességek a válaszoló diákok szerint - a verekedni tudás kivételével - mind fontosak. A megfelelő önismeret, a szaktudás, a jólneveltség és az együttműködési készség fontossága mindhárom vizsgált településen 80 pont feletti pontszámot kapott. Az idegen nyelvi ismeret, az egészséges életmód, a kreativitás és a közéleti aktivitás csak közepesen fontosak. Ez utóbbiak a miskolci tanulóknak kevésbé fontosak, ellenben a verekedni tudásra magasabb pontszámot adtak.

Az is megfigyelhető, hogy a szülő képzettségi szintjének növekedésével nő az idegen nyelvi ismeret és a kreativitás fontossága, ugyanakkor csökken a verekedni tudás és - ami meglepő - az egészséges életmód jelentősége. Mindez azt mutatja, hogy a sikeres érvényesüléshez szükséges képességekről való gondolkodás, átöröklődik, újratermelődik a szocializáció során a különböző társadalmi rétegekben.

Az életben való sikeres érvényesüléshez mennyire fontosak a következő képességek?

	Miskolc	Edelény	Szerencs
önismeret	90	92	88
szaktudás	89	90	89
jólneveltség	83	86	85
együttműködési képesség	82	83	84
idegennyelv ismeret	79	80	86
egészséges életmód	77	77	69
kreativitás	69	77	75
közéleti aktivitás	69	75	72
verekedni tudás	37	27	28

pontszám százfokú skálán

Végezetül szólni kell arról, hogy mennyire tekinthetjük neveltnek a válaszolókat. Arra kértük a tanulókat, nyilatkozzanak arról, hogy néhány neveltséggel kapcsolatos cselekvést milyen gyakran végeznek. A 10 itemből álló sor pozitív és negatív tartalmakat egyaránt jelölt.

	fiúk		lányok	
	néha	gyakran	néha	gyakran
átadod a helyed a buszon valaki másnak	51	40	52	45
amikor valaki beszél, te közbeszólsz	55	8	61	9
másokat zavarsz hangos zenehallgatással	36	18	29	10
háziállatod után eltakarítod a piszkot az utcáról	23	16	25	22
verekedsz valakivel	55	10	25	3
ismerőseid után kiáltasz az utcán	59	18	59	14
nem dohányzók között rágyújtasz	13	12	13	5
szemetelsz az utcán	49	10	50	6
valakit a háta mögött kitérgetsz	54	10	59	14
felvágysz a barátaid előtt	37	7	18	2

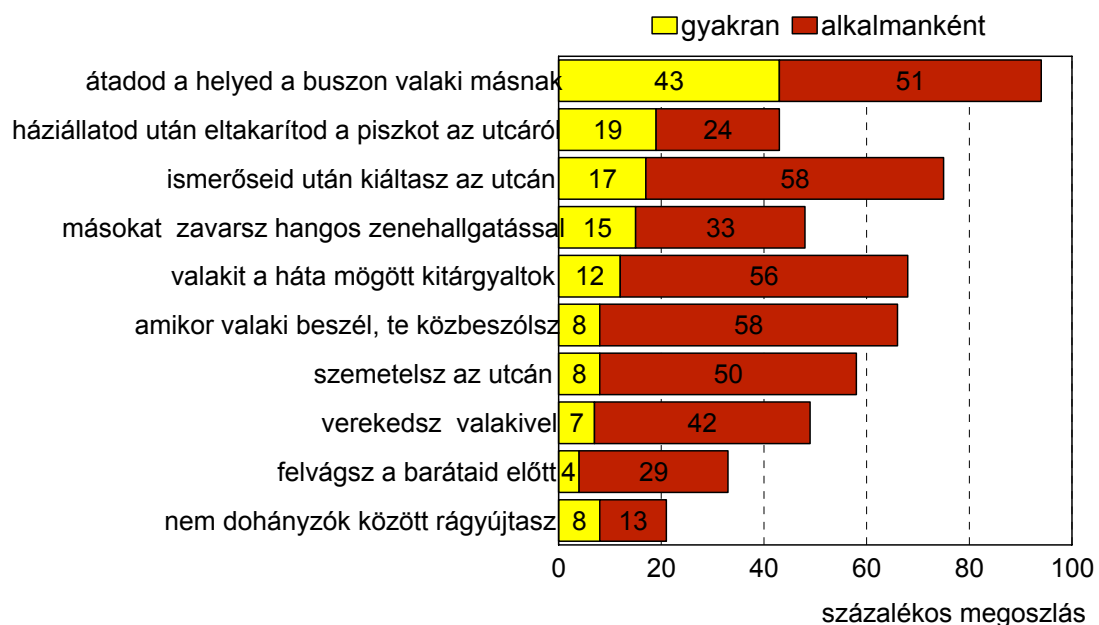
százalékos megoszlás

Legnagyobb arányú egyetértést a két pozitív cselekedet esetében regisztráltunk. Pozitív, hogy a tanulók 43 százaléka gyakran, további 51 százaléka alkalmanként átadja a buszon a helyét valaki másnak. A háziállatuk után a piszkot azonban már sokkal kevesebben, 19 százalék takarítja gyakran.

A negatívumok közül az utcai kiabálás vezet, a válaszoló diákok mindössze 25 százaléka nyilatkozott úgy, hogy soha nem kiált ismerősei után az utcán. A hangos

zenehallgatással másokat 15 százalékuk zavar gyakran, 33 százalékuk alkalmanként. A neveltség jellemzőinél többen említették, mennyire fontos, hogy beszélgetés közben másokat végighallgassunk. Ennek ellenére csak a tanulók egyharmada nem szól közbe soha ha mások beszélnek. Hasonló ellentmondás feszül az utcai személtelés kérdésében is. A tanulókat zavarja az utcai szemét a városokban, ugyanakkor minden második tanuló - saját bevallása szerint is - alkalmanként személtel.

Előfordul hogy...

Ahogy az joggal feltételezhető a fiúk és a lányok válaszai között különbségek mérhetők. Megállapítható, hogy a lányok gyakrabban adják át helyüket a buszon valaki másnak, és az állataik után is gyakrabban takarítanak, ugyanakkor hajlamosabbak arra, hogy amikor valaki beszél közbeszóljanak. A fiúk - ahogy azt a közvélemény is érzékeli - verekedősebbek, gyakrabban zavarják másokat a hangos zenehallgatással és gyakrabban fordul elő, hogy felvágják barátaik előtt.